

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Ivana Petrić

**POTEŠKOĆE U POČETNOM ČITANJU I PISANJU KOD DJECE MLAĐE
ŠKOLSKE DOBI**

DIPLOMSKI RAD

Slavonski Brod, 2016.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni Učiteljski studij

**POTEŠKOĆE U POČETNOM ČITANJU I PISANJU KOD DJECE MLAĐE
ŠKOLSKE DOBI**

DIPLOMSKI RAD

Kolegij: Hrvatski jezik

Mentor: izv. prof. dr. sc. Emina Berbić-Kolar

Student: Ivana Petrić

Matični broj: 2409

Modul: Razvojni (A)

Slavonski Brod
studenj, 2016.

Zahvaljujem mentorici izv. prof. dr. sc. Emini Berbić Kolar na pomoći i savjetima pri izradi
diplomskoga rada.

Zahvaljujem svojim kolegama i kolegicama bez kojih moje studiranje ne bi prošlo ovako
zabavno i ispunjeno te svima koji su bezuvjetno vjerovali u mene.

Posebno zahvaljujem svojoj obitelji, ujaku i ujni, te svojemu Josipu na ljubavi, podršci i
razumijevanju koju su mi pružili tijekom cijeloga školovanja.

SAŽETAK

Danas je sve većemu broju djece dijagnosticiran neki poremećaj učenja. Poremećaji se dijele na poremećaje čitanja, poremećaje matematičkih sposobnosti, poremećaje pismenoga izražavanja. Svrha je diplomskog rada istražiti koliko su učitelji upoznati s teškoćama početnoga čitanja i pisanja. Istraživanje je provedeno metodom ankete na uzorku od 90 ispitanika. Ciljana skupina su učitelji razredne nastave. Analizom rezultata potvrđene su neke od pretpostavki istraživanja, a to su da učitelji poznaju poteškoće koje se javljaju u početnom čitanju i pisanju kod djece mlađe školske dobi; učitelji koriste primjerena sredstva i metode u radu s učenicima s poteškoćama u početnom čitanju i pisanju; učitelji žele saznati ili naučiti nešto novo o poteškoćama; učitelji imaju kreativne ideje o unaprjeđenju rada s djecom s poteškoćama.

Ključne riječi: poremećaji, teškoće čitanja i pisanja, učitelji

SUMMARY

Nowadays, there is a rising trend of children being diagnosed with some learning disability. We classify these disabilities into dyslexia, which concerns reading problems, dyscalculia, which concerns problems with understanding numbers and math facts and dysgraphia, which concerns problems with handwriting. Purpose of this thesis is to investigate just how well are teachers familiarized with difficulties of starting reading and writing. Research was done through method of survey on a sample of 90 participants. Targeted sample were elementary school teachers. Through analysis of the results, some of the research assumptions were proved true: teachers are familiar with disabilities that occur in beginner's reading and writing with young children, they use appropriate means and methods to work with children affected by disabilities in reading and writing, teachers also seek to learn something new about these disabilities and have various ideas about how to improve working with children affected by these disabilities.

Key words: disabilities, difficulties with reading and writing, teachers

SADRŽAJ

1. UVOD	2
2. TEŠKOĆE ČITANJA I PISANJA.....	3
3. POSEBNE JEZIČNE TEŠKOĆE	5
4. DISLEKSIJA	7
4.1. Pojam i definicija disleksije	7
4.2. Rani pokazatelji disleksije kroz područja	8
4.3. Pokazatelji disleksije s obzirom na dob	9
4.4. Oblici disleksije	10
4.5. Bitna obilježja disleksije	10
4.5.1. Čitanje	11
4.5.2. Fonološka obrada riječi	11
4.5.3. Pisanje	12
4.5.4. Vizualna percepcija	12
4.5.5. Pamćenje.....	13
4.5.6. Teškoće sekvencioniranja	13
4.5.7. Teškoće u organizaciji informacija	13
4.5.8. Osobitosti u načinu učenja novih sadržaja	13
4.5.9. Jezične i pojmovne teškoće.....	14
4.5.10. Neujednačenosti u sposobnostima	14
4.6. Kako prepoznati dijete s disleksijom u razredu?	15
5. DISGRAFIJA.....	17
5.1. Pojam i definicija digrafije	17
5.2. Oblici disgrafije	18
5.2.1. Prema uzrocima	18
5.2.2. Prema stupnju izraženosti.....	18
5.2.3. Prema dominantnom sindromu.....	18
5.3. Pogreške u pisanim radovima učenika s disgrafijom.....	19
5.3.1. Pogreške na razini slova i sloga	19
5.3.2. Pogreške na razini riječi	20

5.3.3. Pogreške na razini rečenice	20
6. DISKALKULIJA	21
6.1. Pojam i definicija diskalkulije.....	21
6.2. Uzroci diskalkulije	21
6.3. Oblici diskalkulije prema Bouillet (2010).....	21
6.4. Znakovi diskalkulije prema Bird (2009) i Krmpać-Grljušić i Marinić (2007).....	22
7. METODOLOGIJA	23
7.1. Cilj istraživanja	23
7.2. Zadatak istraživanja	23
7.3. Pretpostavke	23
7.4. Uzorak.....	24
7.5. Instrumenti	24
8. REZULTATI I RASPRAVA	25
8.1. Analiza i interpretacija rezultata dobivenih provedenim upitnikom za učitelje	25
9. ZAKLJUČAK	39
LITERATURA.....	40
MREŽNA LITERATURA	41
PRILOZI.....	42

1. UVOD

Bouillet (2010) navodi usvajanje jezika kao jedan od najvažnijih razvojnih procesa koje dijete mora svladati. Jezični razvoj ovisi o specifičnim kognitivnim infrastrukturama koje se moraju razviti kako bi dijete moglo dosegnuti višu razinu jezičnoga razvoja. Da bi dijete naučilo čitati, prethodno mora imati razvijenu sposobnost prepoznavanja napisanih riječi, razumjeti značenje tih riječi i razumjeti odnos između riječi u rečenici. Te su sposobnosti rezultat različitih procesa koji ovise o sazrijevanju različitih dijelova mozga. Pravilan razvoj čitalačkih vještina ovisi i o tome kako i koliko odrasli (roditelji, učitelji) okružuju dijete govornim i pisanim sadržajima. Stoga je učenje čitanja i pisanja najstroženije i najznačajnije radoblje u nastavi početnoga čitanja i pisanja. No, učenici se u svome razvoju međusobno razlikuju te pokazuju različite stupnjeve spremnosti za čitanje i pisanje. Prema Visinko (2014) razlike proizlaze iz neuropsiholoških funkcija (učenikova pozornost, pamćenje, govor, mišljenje, vid) i socijalnih funkcija (odnos s vršnjacima i odraslima, okružje u kojemu žive).

Dijete koje ima specifičnu teškoću, tipa disleksija, disgrafija ili diskalkulija, iziskuje posebnu pozornost u procesu odgoja i obrazovanja. Problemi s učenjem značajno će utjecati na dostignutu akademsku razinu ili svakodnevne aktivnosti koje zahtijevaju matematičke vještine, vještine pisanja ili vještine čitanja. Stoga je nužno osigurati njihovu skrb od predškolskih ustanova, preko osnovnih škola do odgovarajućeg srednjoškolskoga i visokoškolskoga obrazovanja.

Negativni komentari učitelja za dijete s poteškoćom, npr. „lijeno je“ ili „on to može, ali neće“ proizlaze iz učiteljeva neznanja. Svaki osnovnoškolski učitelj trebao bi razlikovati specifični poremećaj u pisanju i čitanju od prirodnih pogriješaka učenika prvih razreda. Stoga ovaj diplomski, osim teorijskoga dijela, sadrži i istraživački dio koji se temelji na pretpostavci da učitelji poznaju i razlikuju teškoće koje se javljaju u početnomu čitanju i pisanju kod učenika mlađe školske dobi.

2. TEŠKOĆE ČITANJA I PISANJA

Teškoće u čitanju i pisanju kod djece mlađe školske i predškolske dobi znanstveno se proučavaju od kraja 19. stoljeća. Već tada je postalo jasno da su teškoće čitanja i pisanja posljedice različitih unutarnjih i izvanjskih čimbenika. Teškoće mogu imati različite simptome, biti različitoga intenziteta i trajanja. Teškoće u čitanju i pisanju danas su jedan od najaktualnijih problema školskoga odgoja i obrazovanja, često vezan uz normalni intelektualni razvoj. Djeca koja pokazuju neku od teškoća često su suočena s brojnim teškoćama socijalne integracije kao što su npr. pritisak okoline da dijete savlada tehniku čitanja i pisanja, što umanjuje i njihove socijalne vještine.

„Ako je riječ o teškoćama slabijeg intenziteta, djeca su najčešće izložena intenzivnim okolinskim pritiscima da svladaju tehniku čitanja i pisanja, dok teškoće višeg intenziteta znatno interferiraju s mogućnostima djeteta u svladavanju odgojno-obrazovnih sadržaja. To slabi njihove šanse za postizanje zadovoljavajućeg školskog uspjeha, stjecanje samopouzdanja, razvijanje postojećih sposobnosti i opću socijalnu afirmaciju.“ (Bouillet, 2010:134)

Učenici koji imaju poteškoća u učenju nisu niti glupi, niti lijeni, oni jednostavno imaju svoje načine na koje savladavaju sadržaje koje trebaju učiti.

„Kada netko ima poteškoće u učenju, to znači da oni „uče drugačije“. Mi smatramo da „učiti drugačije“ bolje opisuje djecu s poteškoćama u učenju. Djeca s poteškoćama u učenju sposobna su učiti, ali ponekad trebaju učiti neke stvari na drugačije načine. Svatko uči na svoj način.“ (Fisher i Cummings, 2008:4)

„Poteškoće u učenju obuhvaćaju specifično neurološko funkcioniranje koje ometa sposobnost pohranjivanja, obrade ili stvaranja informacija i na taj način stvara raskorak između sposobnosti i učinjenog. Djeca s teškoćama u učenju najčešće su osobe prosječne ili natprosječne inteligencije.“ (Luca-Mrđen i Kralj, 2007:2)

Svakom poremećaju potrebno je pristupiti individualno jer poremećaji mogu varirati po težini, intenzitetu, kao i po količini određenih simptoma. Poremećaj učenja ne može se izliječiti, ali se simptomi mogu ublažiti na način da dijete razvije vještine koje mu omogućuju nošenje s poteškoćom. Ključna je i potpora okoline, a posebno roditelja, koji bi djetetu trebali aktivno pomagati, te učitelja koji bi trebali prilagođavati učeniku sadržaj.

Različiti su uzorci poteškoća u učenju. Fisher i Cummings (2008) navode da neka djeca imaju teškoća s učenjem od samog početka ili da su poteškoće u učenju kod nekih i nasljedne. Postoji mogućnost da neka djeca imaju poteškoća s učenjem još dok su bili male bebe, a za razlog se uzima težak porod ili bolest majke tijekom trudnoće.

Bouillet (2010) teškoće čitanja i pisanja podijelio je na:

- posebne jezične teškoće
- disleksiju
- disgrafiju
- diskalkuliju

3. POSEBNE JEZIČNE TEŠKOĆE

Posebne jezične teškoće spominju se tek u novije vrijeme, a odnose se na djecu koja imaju slabije razvijene jezične vještine u odnosu na svoju dob.

„Jezične su vještine zbog nepoznatih uzroka disproporcionalno siromašnije u odnosu na dob djeteta i njegove neverbalne sposobnosti u bilo kojem (jednom ili više) dijelu jezičnog razvoja.“ (Bouillet, 2010:131).

„Posebne jezične teškoće (PJT) su razvojni poremećaji nepoznatog uzroka, a karakteriziraju ih različite jezične teškoće, koje mogu biti različitih težina.“ (Grobler i sur., 2008:49)

Smatra se da je to poremećaj koji je prisutan u usvajanju jezičnog sustava, od gramatičkih i fonoloških do pragmatičkih i semantičkih aspekata jezika. Poremećaj se može javiti u blažem i težem obliku. Ukoliko se javi u težem obliku, postoji mogućnost da okolina ne uoči da dijete ima teškoća. Tek dolaskom u školu kada se jave teškoće u čitanju i pisanju, učeniku se mogu dijagnosticirati posebne jezične teškoće, što je ponekad i uzrok slabijega školskog uspjeha djeteta. Blagi se oblik teškoće očituje u oskudnijem riječniku i slabijem razumijevanju govora. Dijete koje ima posebne jezične teškoće najčešće će slovati, imat će problema s čitanjem i pisanjem sastavaka. Za uzrok posebnih jezičnih teškoća smatra se teškoća djeteta u shvaćanju izgovorenog i stvaranju vlastitih jezičnih izričaja. Prema Bouilletu (2010) djeca s posebnim jezičnim teškoćama imaju problema u primjeni gramatičkih nastavaka, javljaju se nedostaci u metajezničnom znanju i u pragmatičnoj funkciji jezika.

Karakteristike PJT-a su¹:

- ✓ dijete progovara kasnije nego njegovi vršnjaci
- ✓ ima prosječne opće intelektualne sposobnosti
- ✓ usporen jezični razvoj
- ✓ siromašniji rječnik
- ✓ nepravilan poredak riječi u rečenici, agramatičnost (nedostatak funkcionalnih riječi-veznici, zamjenice, prijedlozi)
- ✓ ne postoji nikakvo organsko oštećenje ili oštećenje sluha.

---

¹ Jezične teškoće. Posebne jezične teškoće (PJT).

Teškoće u bilo kojem području jezičnoga razvoja mogu utjecati na proces čitanja i pisanja, pa tako i posebne jezične teškoće, koje su ponekad povezane i s pojavom disleksije.

Ukoliko dijete ima problema:

- sa sluhom, s primanjem i razlikovanjem zvukova,
- s kognitivnim vještinama (pažnjom, pamćenjem, percepcijom),
- s motoričkim sposobnostima,
- s psihosocijalnim sposobnostima,

postoji mogućnost da će imati teškoće ili zaostajanja u jezično-govornom razvoju.

Posebnu pozornost treba obratiti na ²:

- ✓ djecu s teškoćama u razvoju,
- ✓ neurorizičnu djecu (djeca koja su rođena prije termina, vrlo niske porođajne težine, traumatičan porod),
- ✓ djecu u čijoj obitelji postoji sklonost za razvoj jezično-govornih teškoća (genetika).

---

² Jezične teškoće. Posebne jezične teškoće (PJT). Pribavljeno 8.5.2016., s http://www.dndzabok.hr/?page_id=584

4. DISLEKSIJA

4.1. Pojam i definicija disleksije

„Riječ disleksija nastala je iz grčke riječi »dys« (što znači slab, loš, neprimjeren) i riječi »lexsis« (jezik, riječ).“ (Galić-Jušić, 2009:2). Prema definiciji International Dyslexia Association³ (2002) disleksija je jedna od nekoliko teškoća koje se pojavljuju u učenju. To je specifična teškoća, a odlikuje se teškoćom prepoznavanja riječi i lošim pravopisom. Sekundarne posljedice mogu uključivati probleme u čitanju s razumijevanjem koji mogu spriječiti daljnje razvijanje vokabulara i predznanja.

Bouillet (2010) disleksiju definira kao nesposobnost djeteta u ovladavanju procesom spajanja slova i slogova, te glatkom čitanju cijelih riječi praćenim nedovoljnim razumijevanjem pročitano.

Luca-Mrđen i Kralj (2007) disleksiju povezuju s poteškoćama iščitavanja i razumijevanja pročitane riječi i pravilnoga pisanja riječi. Najčešće se zamijenjuju slova koja su slična po zvučnosti ili izgledu, npr.: d-b, i-l, b-p, m-n, š-ž. Također, učenici koji imaju disleksiju skloni su ispuštanju slogova ili dijelova riječi.

„Disleksiju vidim kao razliku u tome kako djeca (i odrasli) obrađuju informacije; odnosno, kako preuzimaju informacije (ulaz); kako ih razumijevaju, upamćuju i organiziraju u svom umu (kognitivna obrada); i kako prikazuju znanje te informacije (izlaz). Djeca i mladi s disleksijom mogu se razlikovati (na svim tim razinama – ulaz, obrada i izlaz).“ (Reid, 2013:3).

Davis i Braun (2001) smatraju da je disleksija prirodna sposobnost, te da se očituje u osam zajedničkih sposobnosti svih disleksičara:

- 1) Mogućnost iskorištavanja sposobnosti mozga da mijenja i stvara percepcije
- 2) Razvijena svijest o okruženju
- 3) Viša razina radoznalosti
- 4) Orijentiranost na razmišljanje u slikama
- 5) Visoka razina intuitivnosti i oštroumnosti

---

³ *Definition of Dyslexia*. Pribavljeno 11.5.2016., s <http://eida.org/>

- 6) Sposobnost višedimenzionalnog razmišljanja i opažanja
- 7) Mogućnost doživljavanja misli kao stvarnosti
- 8) Živahna mašta

Uz teškoće u čitanju, disleksija uključuje i mnogobrojne popratne teškoće kao što su npr. specifični poremećaji pažnje, vizualno-prostorne percepcije, koordinacije i orijentiranja, teškoće u usmenom govoru, ubrzano energetska iscrpljivanje i smanjenje radne sposobnosti organizma. (Posokhova, 2000).

4.2. Rani pokazatelji disleksije kroz područja

Brojna istraživanja na području disleksije bave se pokušajem otkrivanja uzroka nastanka disleksije. Prema Reid (2013) područja koja treba uzeti u obzir pri ranom otkrivanju disleksije su:

- Komunikacija i jezik: zbog nedostatka fonološke vještine kasnije se mogu javiti teškoće u učenju čitanja i pisanja.
- Teškoće u slušanju priča: odnosi se na teškoće sa slušnim modalitetom. Dijete teže prati priču i ima slabiju pažnju.
- Pamćenje: ukoliko dijete nije u stanju upamtiti više od dvije informacije, može imati teškoća s radnim pamćenjem.
- Nizanje događaja u priči: dijete s disleksijom ima teškoća s organiziranjem informacija i njihovim smiještanjem određenim redoslijedom.
- Govor: mogu imati artikulacijske teškoće.
- Imenovanje i slaganje čestica u niz: imaju problema s prisjećanjem imena uobičajenih objekata. Jedan dan ih mogu točno imenovati, dok drugi dan više ne znaju imenovati taj isti objekt.
- Fizički razvoj i pokreti: osobe mogu imati teškoće s finom i grubom motorikom.

Upravo zbog brojnih čimbenika koji se pojavljuju i koji kod svih osoba nisu jednaki otkrivanje disleksije nije jednostavno.

4.3. Pokazatelji disleksije s obzirom na dob

U daljnjem tekstu navest ću neke od pokazatelja disleksije. Ni jedna osoba neće iskazivati iste pokazatelje, niti sve navedene. U nekim slučajevima su dovoljna dva ili tri pokazatelja da bi se vidjelo da osoba ima disleksiju.

Dvogodišnjaci pokazuju zaostatke u govornom ponašanju, rečenice su im kraće i jednostavnije, a često progovore kasnije.

Trogodišnjaci imaju problema s prepoznavanjem rime i teško uče pjesmice koje se rimuju. Slabije prepoznaju početni glas u riječi. U odnosu na vršnjake imaju siromašan rječnik.

Djeca s četiri i pet godina starosti teško pamte pjesmice, imaju problema pri dosjećanju imena, učenju napamet, prepoznavanju prvog i zadnjeg glasa u riječi, te dosta dugo zadržavaju ranije pogreške u izgovoru, npr. metla-mekla.

U predškolskom razdoblju moguće je da dijete često zaboravlja, ima govorne teškoće, može se pojaviti i zrcaljenje slova, teškoće pri kretanju, teškoće fine motorike, miješanje riječi koje zvuče slično. Nadalje, teško se prisjeća slova abecede ili pak abecednog niza slova, izbjegavaju igre sa slovima. Jedan od razloga može biti i prisutnost disleksije u obitelji. Može se dogoditi da dijete ne prepozna svoje ime.

U školskom razdoblju dijete odbija odlaziti u školu i ne voli školu. Također, odbija čitati i slabo pamti. Javljaju se razne teškoće, kao npr. teškoće u učenju slova i riječi, u oblikovanju slova, u prepisivanju, u bojenju, teškoće koordinacije, teškoće s glasovima (fonemima). Česte pogreške su čitanje „napamet“, djeca pogađaju riječi pri čitanju, izostavljaju slova pri čitanju ili pisanju, te umeću, ispuštaju ili preokreću slova kako bi dobili poznatu riječ.

Nakon dvije godine u školi učenik najčešće oklijeva s čitanjem te ima problema s prepoznavanjem glasova od kojih se riječ sastoji i povezivanjem tih glasova u smislenu jedinicu. Zbog toga se javlja i nedostatak znanja o glasovima i rječima. Učenik zamjenjuje riječi pri čitanju.

U višim razredima učenik i dalje ima neke od gore navedenih teškoća, no uz to se još i počinju javljati teškoće u ponašanju i frustriranost.

U srednjoj školi, kako se obveze povećavaju, učenik postaje spor u izvršavanju zadaća, i dalje pogrešno čita neke riječi, ima slabo opće znanje, te mu treba više vremena za rješavanje zadataka nego drugim učenicima.

Neke od teškoća koje se javljaju na fakultetu su teškoće pri organiziranju rasporeda nastave, pridržavanju govora, planiranju eseja, postignućima na završnim ispitima, te poteškoće pri čitanju i pisanju istom brzinom kao i ostali. (Bouillet, 2010; Čudina-Obradović, 2003; Reid, 2013)

4.4. Oblici disleksije

Jensen (2004) navodi sljedeće oblike disleksije:

- ❖ Duboka disleksija: simptomi koji se javljaju kod duboke disleksije uključuju semantičke pogreške. Primjer: učenik će pročitati riječ „ljut“ umjesto „bijesan“. Nadalje, duboka disleksija uključuje i nemogućnost izgovaranja besmislenih riječi i poremećenu sposobnost razumijevanja apstraktnih riječi u usporedbi s konkretnim riječima.
- ❖ Površinska disleksija: teškoće glasovnog izgovaranja kod čitanja.
- ❖ Aleksija: posljedica je pomanjkanja povezanosti vidnog sustava u desnoj hemisferi sa sustavom prepoznavanja riječi u lijevoj hemisferi, učenici sporo čitaju slovo po slovo.
- ❖ Disleksija zbog zanemarivanja: nemogućnost da se prepozna početni dio riječi. Učenici zamjenjuju jednu riječ drugom ako su im završetci isti.
- ❖ Disleksija vezana uz poremećaj pozornosti i pamćenja: opisuju je deficiti u kratkoročnom pamćenju, te zadržavanje značenja određene riječi u kontekstu različitog značenja rečenica.

4.5. Bitna obilježja disleksije⁴

Bitna obilježja disleksije određena su teškoćama koje se pojavljuju u razvoju i usvajanju čitanja i pisanja, te u perceptivnom, pojmovnom i jezičnom razvoju. Sve te teškoće zajedno disleksiju čine poremećajem u čitanju i pisanju. Naglašena neujednačenost sposobnosti u

---

⁴ Galić-Jušić, I. Bitna obilježja disleksije. Pribavljeno 10.5.2016., s <http://hud.hr/bitna-obiljezja-disleksije/>

različitim područjima, osim teškoća, bitno je obilježje disleksije. Dakle, disleksija je određena teškoćama u ovim područjima:

- ✓ Čitanje
- ✓ Fonološka obrada riječi
- ✓ Pisanje
- ✓ Vizualna percepcija
- ✓ Pamćenje
- ✓ Teškoće sekvencioniranja
- ✓ Teškoće u organizaciji informacija
- ✓ Osobitosti u načinu učenja novih sadržaja
- ✓ Jezične i pojmovne teškoće
- ✓ Neujednačenosti u sposobnostima

4.5.1. Čitanje

Teškoće u čitanju uključuju preciznost i brzinu čitanja, te razinu razumijevanja pročitano. Simptomi koji upućuju na ovu teškoću su dugo slovkanje, te zadržavanje navike tihog izgovora riječi pri čitanju. Dojam lošeg čitanja ostavljaju i povremeni zastoji zbog nedovoljno preciznog iščitavanja riječi, te odsutnost pauze, silazne ili uzlazne intonacije kod čitanja izjavne i upitne rečenice. Nepreciznost je podjednaka pri čitanju kratkih riječi kao što su „uz“, „iz“ i „od“, „do“ i pri čitanju višesložnih i manje učestalih riječi. U čitanju se zamjenjuju, skraćuju ili dodaju slova, dijelovi riječi ili pak cijele riječi koje u tekstu ne postoje. Slova koja su grafički slična se zamjenjuju, npr: „d“ i „b“, pa postoji mogućnost da riječ „dio“ postane „bio“. Riječi koje imaju slične osnove se također zamjenjuju, npr. „poderao“ postaje „pobrao“. Nekim riječima se dodaju nepostojeći dijelovi: „radoznala mačka“ postane „radoznavala mačka“, dok se neke riječi skraćuju, na primjer riječ „poredanih“ postane „pored“. Zbog svih ovih pogrešaka, neprecizno pročitanih riječi i sporosti, dolazi do ne razumijevanja pročitano teksta.

4.5.2. Fonološka obrada riječi

Fonološka obrada riječi, tj. teškoća obrade glasova jezika ili fonološka neosvještenost jedna je od temeljnih teškoća u poremećaju čitanja. Djeca teško postaju svjesna glasova u riječi, te

zbog toga ne mogu izdvojiti početni ili završni glas, teško uočavaju ritam ili rimu riječi, a upravo su sve to važne predčitalačke vještine. Teškoće fonološke obrade ne moraju se odražavati u djetetovu govoru, naprotiv, djeca mogu govoriti izgovarajući riječi pravilno, ali svejedno imati teškoće s izdvajanjem i raščlambom riječi na glasove. Kod djece starije predškolske dobi često možemo čuti riječi poput: „glaka“ umjesto „dlaka“, „mekla“ umjesto „metla“, „dekla“ umjesto „rekla“, itd. Sve ovo je pokazatelj da bi dijete mogli imati teškoća s učenjem čitanja.

4.5.3. Pisanje

Smetnje koje se javljaju pri pisanju podijeljene su u dvije skupine.

1. *Teškoće u oblikovanju, organiziranosti i pravilnosti slova i rukopisa.* Ove teškoće se javljaju kada dijete teško povezuje glas koji čuje s odgovarajućim slovom. Onemogućuju pravilno nizanje slova u riječi, a najvidljivije su u diktatu jer dijete tada piše onako kako čuje. Tako riječ „kosa“ postaje „koza“, „dom“ postaje „tom“. Rukopis je neoblikovan, slova se razlikuju od pravilnih što čini rukopis nedovoljno čitljivim. Postoji i mogućnost da dijete kratke riječi piše spojeno ili izostavlja veliko slovo jer nije uočio početak rečenice kao početak neke nove misli. Jedna od najtežih zadaća u pravopisu je pisanje velikog slova prema pravilima, što je djeci s disleksijom često najveći problem.
2. *Smetnje u samostalnom sastavljanju teksta* (opis događaja, odgovaranje na pitanja, pisanje referata). Ova teškoća je posljedica neujednačenosti razvoja govornoga i pisanoga jezika. Pisani je jezik puno složeniji od govornoga, jer se sve riječi u pisanom jeziku moraju točno napisati uz korištenje interpukcijskih znakova. Stoga je samostalno sastavljanje, opisivanje ili odgovaranje punim rečenicama najteži dio općenito, a posebno djeci koja imaju teškoće.

4.5.4. Vizualna percepcija

Vizualna percepcija obuhvaća okretanje slova, gubljenje dijelova rečenice, završetka riječi, spajanje redova teksta, dozorijentaciju u smjeru gore-dolje, lijevo-desno. Izmjenjena percepcija slova jedan je od čimbenika koji utječu na učenje pravilnoga oblika riječi. Upravo

zbog toga što se slova okrenu, djeca krivo percipiraju riječ ili pak ne vide riječ. To sve utječe na nemogućnost brzoga čitanja.

4.5.5. Pamćenje

Jedno od triju faza pamćenja je kratkoročno pamćenje koje ima važnu ulogu. Ono omogućuje zadržavanje neke misli u svijesti tijekom dvadesetak sekundi. Disleksija, pogađa upravo kratkoročno pamćenje i onemogućuje usklađeno pretvaranje slova u glasove i stvaranje slogova koji oblikuju jasne riječi koje se izgovaraju pri čitanju na glas. Kako kratkotrajna memorija ne omogućuje pamćenje slijeda slogova i povezivanje tih slogova u riječ, javljaju se zastoji u čitanju. Ukoliko disleksija obuhvati teškoće s dugotrajnom memorijom, nastaje veliki problem u savladanju školskih sadržaja.

4.5.6. Teškoće sekvencioniranja

Teškoće sekvencioniranja su teškoće povezane s vremensko-prostornim slijedovima. Može se dogoditi da dijete ne zna koji je dan u tjednu prije i koji dan slijedi poslije. Ne snalazi se u slijedu zbivanja, pa može na primjer reći da je sat hrvatskoga jezika bio prije sata matematike umjesto poslije. Također, teško uči slijed mjeseci u godini i slijed godišnjih doba. Slične se teškoće javljaju i u pamćenju prostornoga slijeda.

4.5.7. Teškoće u organizaciji informacija

Učenici s ovom teškoćom uče pojedinačnu lekciju ne stvarajući veće ili manje cjeline. No, tehnike učenja im mogu pomoći da smanje dezorganiziranost u prikupljanju i obradi informacija.

4.5.8. Osobitosti u načinu učenja novih sadržaja

Postoje četiri načina na koja primamo i obrađujemo informacije iz vanjskoga svijeta:

- Auditivni (slušanjem)
- Vizualni (gledanjem)
- Taktilni (dodirom)
- Kinestetski (pokretom)

U školi je najčešći auditivni način primanja i prezentiranja informacija. U učenju djece s disleksijom on može biti nedovoljan, jer postoji velika mogućnost da će se takvo dijete posve izgubiti. Iako, slušanje neke lektire, koja je pročitana izražajnim tonom, na audio kaseti ili zanimljiv i koristan način izlaganja učitelja uz pokrete, mimike i upečatljiv ton u glasu, učeniku s teškoćom može biti zanimljiv. Drugi način prezentiranja novih informacija je vizualnim putem. Vizualnim putem informacije se predočavaju fotografijama, mapama, zemljovidima, dijagramima i filmovima. Zbog vizualnih teškoća ove djece, nisu sva sredstva prihvatljiva. Neki dijagrami im mogu biti zbunjujući, dok tekst koji je označen različitim bojama i sličicama može biti od velike pomoći. Taktilni način, kao što sama riječ govori, znači dodir s različitim materijalim i predmetima. Učenici s teškoćama najlakše će naučiti slova i riječi oblikovanjem slova uz pomoć gline (Davis, 2001). Kinestetski način obuhvaća učenje kroz pokret, u plesu, igri uloga, te se kao i tektilni pokazao vrlo korisnim u učenju djece s disleksijom.

4.5.9. Jezične i pojmovne teškoće

U svakodnevnom životu ove teškoće ne moraju biti vidljive, no kod opisivanja nekog događaja i situacije, te teškoće izlaze na vidjelo. Najčešće je to nemogućnost upotrebe točne riječi za prostorne odnose i za vremenski slijed događaja. Nadalje, mogu upotrebljavati pogrešne padežne oblike za neke imenice ili gramatički nepravilne oblike nekih glagola.

4.5.10. Neujednačenosti u sposobnostima

Učenici s disleksijom imaju izražene sposobnosti u nekim područjima, dok u nekim imaju slabosti. Prema testovnim rezultatima njihovih kognitivnih sposobnosti, takvi učenici pokazuju niske rezultate u podtestovima računanja i pamćenja brojeva, dok su rezultati iz testova pronalaženja sličnosti, sastavljanja kocaka i razumijevanja uspješni. Djeca s disleksijom mogu biti sklona istraživanju električnih naprava, a ponekad i vrlo kreativna u konstruiranju istih; neki su vrlo nadareni u informatičkom polju. U višim razredima, unatoč problemima s čitanjem i pisanjem, mogu pisati priče i pjesme.

4.6. Kako prepoznati dijete s disleksijom u razredu?

Sva djeca ponekad pokazuju probleme u ponašanju i/ili učenju. Ne ispunjavanje zadataka koji su u skladu s njegovom kronološkom dobi, treba uzeti u obzir kao upozorenje za traženje pomoći.

Visinko (2014) navodi poteškoće koje se javljaju kod učenika u određenim obrazovnim ciklusima. U prvom obrazovnom ciklusu (1. i 2. razred osnovne škole) učenici:

- ✓ nemaju razvijenu dostatnu brzinu čitanja,
- ✓ često mijenjaju ili propuštaju slova ili slogove,
- ✓ ne razumiju pročitano,
- ✓ čitaju kao da ne postoje nikakvi interpukcijski znakovi.

U drugom i trećem obrazovnom ciklusu (od 5. do 8. razreda osnovne škole) zbog neriješenih poteškoća iz prvoga obrazovnog ciklusa poteškoće su sve učestalije i teže. Neke od poteškoća su:

- ✓ zamuckivanje, sricanje,
- ✓ pogriješno čitanje riječi (zamjena i ispuštanje glasova),
- ✓ nedostatna brzina čitanja,
- ✓ nerazumijevanje sadržaja,
- ✓ nemogućnost navođenja redoslijeda događaja u pročitanoj priči (poteškoće u logičkome povezivanju, osobito kod dužih i težih tekstova),
- ✓ nedostatak strpljivosti, brzopletost, površnost zbog nerazvijene sposobnosti koncentracije.

Prema Krampać-Grljušić i Marinić (2007) djecu koja imaju poteškoće u usvajanju čitanja možemo prepoznati po:

- ✓ teškoćama u povezivanju grafema s fonemima (slovo-glas),
- ✓ teškoćama u povezivanju glasova i slogova u riječi,
- ✓ premještanju ili umetanju slogova (novi-vino),
- ✓ dodavanju slova i slogova (grada-garada),
- ✓ ponavljanju dijelova riječi (opomemena),
- ✓ poteškoćama u učenju stranog jezika,
- ✓ zamjeni grafički sličnih slova (n-u; b-d),

- ✓ zamjeni fonetski sličnih slova (d-t; g-k),
- ✓ zamjeni slogova (je-ej, no-on; do-od),
- ✓ zamjeni riječi i pogađanju riječi pri čitanju (dobar-obad),
- ✓ teškoće u praćenju slovnog ili brojčanog niza,
- ✓ nespretnosti, neorganiziranosti ili zaboravljivosti,
- ✓ poteškoćama u pamćenju uputa,
- ✓ ne razumijevanju pročitanoa,
- ✓ brzom umaranju,
- ✓ izostavljanju riječi ili redova,
- ✓ čitanju riječi nekoliko puta na pogrešne načine.

5. DISGRAFIJA

5.1. Pojam i definicija digrafije

Disgrafija je teškoća koja se javlja kod djece, a odnosi se na sposobnost vještine pisanja. Prema Krampać-Grljušić i Marinić (2007) digrafija se očituje u mnogobrojnim pogreškama, koje nisu povezane s neznanjem pravopisa. Ostaju trajno zastupljene bez obzira na stupanj intelektualnog i govornog razvoja te normalno stanje vida i sluha.

Posokhova (2000) disgrafiju smatra stabilnom nesposobnošću djeteta da svlada vještinu pisanja (prema pravopisnim normama), a manifestira se u trajnim i mnogobrojnim pogreškama.

Brojni su pokazatelji disgrafije, a Luca-Mrđen i Kralj (2007) navode ove: nepravilno držanje olovke, nečitak rukopis, nepoštivanje crtovlja, zamjena slova i ispuštanje slova i slogova.

Učenici s disgrafijom su spori u pisanju, čine duge pauze i odvojeno pišu svaki element. Krampać-Grljušić i Marinić (2007) navode neka od obilježja disgrafičnog rukopis :

- ✓ Neuredan je.
- ✓ Zamjena fonetski ili grafički sličnih slova.
- ✓ Umetanje, premještanje, izostavljanje slova ili slogova.
- ✓ Ne poštuje crtovlje.
- ✓ Linija slova nije ujednačena.
- ✓ Velik broj istih pogrešaka.
- ✓ Slova nisu nadovezana jedna na druga.

Ponekad su disleksija i digrafija istodobne, a ponekad dijete može imati teškoće čitanja samo na početku školovanja, a teškoće u pisanju mu ostanu i mnogo duže. Disgrafija uz teškoće u pisanju, uključuje i teškoće u formiranju raznih predintelektualnih funkcija i jezika, te emotivnu nezrelost djeteta školske dobi. U disgrafiji se isprepliću razni neuropsihološki i jezični čimbenici, stoga ona ima veoma različite oblike.

5.2. Oblici disgrafije

5.2.1. Prema uzrocima

- Nasljedna disgrafija: rijetko kada su geni uzrok disgrafije, tako da ju u povoljnim uvjetima možemo spriječiti.
- Teškoće u pisanju koje su uzrokovane djelovanjem vanjskih nepovoljnijih čimbenika na dijete u razvoju.
- Kombinirani oblik: najčešći je uzrok disgrafije. Označava kombinaciju predispozicija s djelovanjem dva do tri vanjska nepovoljna čimbenika.

5.2.2. Prema stupnju izraženosti

- Laka disgrafija
- Izražena disgrafija
- Agafija: označava ju potpuna nesposobnost pisanja. Nakon prve do druge godine školovanja prelazi u stabilnu disgrafiju, a popraćena je ozbiljnim teškoćama u početnom učenju slova.

5.2.3. Prema dominantnom sindromu

- Fonološke disgrafije: odnose se na pogreške u pisanju koje su uzrokovane teškoćama u izgovoru i/ili međusobnom slušnom razlikovanju glasova, pa tako imamo:
  - artikularno-akustičnu disgrafiju: neispravan izgovor glasova, pogreške iz izgovora prenose se u pisanje (dijete piše onako kako izgovara).
  - fonemsku (akustičku) disgrafiju: teškoće se javljaju u slušnom razlikovanju glasova koji zvuče slično i slično se izgovaraju.
- Jezične disgrafije, odnosno:
  - disgrafija jezične analize i sinteze: najčešći je oblik disgrafije. U osnovi je neformiranost jezične analize i sinteze na različitim stupnjevima: fonemske, slogovne, morfološke i sintaktičke analize i sinteze.

Pojednostavljeno, djetetu je teško rastavljati tekst na rečenice, rečenice na riječi, riječi na morfeme, slogove i foneme.

- disgramatična disgrafija: pogreške na razini rečenice. Poremećaj je vezan za gramatičko oblikovanje riječi i rečenica, odnosno neispravno povezivanje riječi.
- Vizualna disgrafija: povezana je s teškoćama u vizualno-prostornoj percepciji, te analizi i sintezi vizualno-prostornih podataka i prostornog razlikovanja. Djeca s ovim oblikom disgrafije imaju problema u verbaliziranju prostorno-vremenskih odnosa, tj. u upotrebljavanju riječi koje imaju prostorno i vremensko značenje.
- Motorička disgrafija: označava ju nedostatna razvijenost suptilnih motoričkih funkcija, pa učenici miješaju slova prema bliskosti njihova načina pisanja. Označava ju i nečitljiv rukopis te nedovoljna automatizacija poteza pisanja.

5.3. Pogreške u pisanim radovima učenika s disgrafijom

Prema Bouillet (2010) u pisanim radovima disgrafične djece možemo naići na:

- ✓ Pogreške na razini slova i sloga.
- ✓ Pogreške na razini riječi.
- ✓ Pogreške na razini rečenice.

5.3.1. Pogreške na razini slova i sloga

Pogreške na razini slova i sloga uključuju izostavljanje, premještanje, dodavanje suvišnog slova ili sloga, zamjenu i miješanje, perseveraciju i anticipaciju.

- ✓ Izostavljanje: učenik ne uočava sve glasovne komponente u riječi.
- ✓ Premještanje: nedovoljno razvijena pažnje i samokontrola koja uzrokuje teškoće pri uočavanju redoslijeda glasova u riječi. Dijete uočava svaki glas, ali netočnim redoslijedom.
- ✓ Dodavanje: učenik dodaje suvišna slova pri pisanju zbog netočnoga unutarnjeg izgovora riječi.
- ✓ Perseveracije: „zaglavljivanje“. Učenik ne može odrediti koji je sljedeći potez, pa stalno ponavlja isti.

- ✓ Anticipacije: „istrčavanje unaprijed“. Učenik potrebni glas zamjenjuje drugim glasom koji se pojavio u prijašnjem slogu ili riječi. Ne može ispravno rasporediti redosljed svojih radnji.

5.3.2. Pogreške na razini riječi

Pogreške na razini riječi odnose se na rastavljeno pisanje dijelova iste riječi, remećenje granica između riječi i/ili sastavljeno pisanje nekolicine riječi. Sve ove pogreške upućuju na teškoće individualizacije pojedinih riječi u usmenom govoru.

5.3.3. Pogreške na razini rečenice

Ove pogreške uključuju neispravnu interpukciju i pogreške povezivanja riječi unutar rečenice. Prisutne su kod djece s nedovoljno razvijenim govorom i sniženom kognitivnom inteligencijom.

6. DISKALKULIJA

6.1. Pojam i definicija diskalkulije

Prema Bouillet (2010) diskalkulija je poremećaj u kojem su djetetove sposobnosti računanja slabije od onih očekivanih za dob, obrazovanje i inteligenciju koja je primjerena toj dobi. Kod djece se najčešće javlja razvojna diskalkulija, a vidljiva postaje čim dijete počne upoznavati pojam broja i obavljati računske operacije. Može biti jedina djetetova teškoća ili se javiti s još nekom teškoćom, npr. disleksijom.

„Diskalkulija odnosi se na poteškoće usvajanja matematičkih vještina i utječe na matematičko računanje. Može također utjecati i na sposobnost pamćenja matematičkih podataka, na pojam vremena, novca te na glazbene pojmove.“ Luca-Mrđen, J. i Kralj, D. (2007:3)

6.2. Uzroci diskalkulije

Postoji više načina objašnjenja uzroka diskalkulije. Svako dijete je jedinstven slučaj koji zahtjeva detaljnu analizu prirode teškoća. Prema Bouillet (2010) najčešće se smatra da su uzrok strukturalni nedostaci u dijelovima mozga koji su anatomske i psihičke odgovornosti za sazrijevanje matematičkih sposobnosti. Drugi pristup diskalkuliju povezuje s posebnostima kognitivnog stila djeteta, a ne s deficitom nekih funkcija. Posokhova, I. (2001) uzroke dijeli na dvije skupine: uzroci koji se nalaze unutar djeteta (jezične teškoće, neurološke disfunkcije, psihološka nespremnost, zaostajanje u kognitivnom razvoju) i uzroci koji se nalaze izvan djeteta (neadekvatno podučavanje, stres).

6.3. Oblici diskalkulije prema Bouillet (2010)

- verbalna: poremećaj razumijevanja i upotrebe matematičkog leksika,
- praktognostička: poremećaj sposobnosti manipuliranja objektima,
- leksička: poremećaj sposobnosti čitanja matematičkih simbola,
- grafička: poremećaj sposobnosti pisanja matematičkih simbola,
- ideognostička: poremećaj sposobnosti razumijevanja matematički pojmova,
- operacijska: poremećaj sposobnosti izvođenja računskih operacija.

6.4. Znakovi diskalkulije prema Bird (2009) i Krampać-Grljušić i Marinić (2007)

- loše kratkotrajno i dugoročno pamćenje,
- nesposobnost brojenja unatrag,
- teškoće s nizanjem,
- nesnalaženje s novcem,
- loša vizualna i prostorna orijentacija,
- teško razumijevanje razdvajanja cjeline na dijelove,
- krivo korištenje brojeva pri čitanju, pisanju i računanju,
- zrcalno pisanje znamenaka,
- pogrešno prepoznavanje znakova računskih operacija,
- narušen smjer rješavanja,
- izostavljanje koraka pri rješavanju zadataka,
- teškoće u rješavanju zadataka zadanih riječima,
- teškoće u analiziranju zadataka prije rješavanja,
- teškoće u provjeri rezultata.

7. METODOLOGIJA

7.1. Cilj istraživanja

Cilj je istraživanja bio uvid u znanje učitelja o poteškoćama koje se javljaju u početnomu čitanju i pisanju kod djece mlađe školske dobi. Na temelju dobivenih rezultata, snimljeno je stanje trenutnoga znanja učitelja razredne nastave o poteškoćama čitanja i pisanja, ali i njihovo mišljenje o radu s djecom koja imaju poteškoća u početnomu čitanju i pisanju.

7.2. Zadatak istraživanja

Cilj ovoga istraživanja ostvaren je kroz sljedeće zadatke:

- ispitivanje učitelja o tome koje poteške u početnom čitanju i pisanju znaju, te s kojim poteškoćama su se do sada susreli i koliko često;
- ispitivanje učitelja o načinu rada s djecom s poteškoćama u početnomu čitanju i pisanju;
- ispitivanje učitelja što bi voljeli saznati ili naučiti vezano za poteškoće;
- traženje mišljenja učitelja o tome kako bi se mogao unaprijediti rad s djecom s poteškoćama;
- ispitivanje učitelja o tome dobivaju li potrebnu pomoć stručnih službi u radu s djecom s poteškoćama u početnom čitanju i pisanju.

7.3. Pretpostavke

Prije istraživanja pretpostavljeno je da:

- učitelji poznaju poteškoće koje se javljaju u početnom čitanju i pisanju kod djece mlađe školske dobi, te da su se svi barem jednom susreli s nekom poteškoćom;
- učitelji koriste primjerena sredstva i metode u radu s učenicima s poteškoćama u početnom čitanju i pisanju;
- učitelji uvijek žele saznati ili naučiti nešto novo o poteškoćama;
- učitelji imaju raznolike ideje o unapređenju rada s djecom s poteškoćama;
- učitelji dobivaju potrebnu pomoć stručnih službi u radu s djecom s poteškoćama u početnom čitanju i pisanju.

7.4. Uzorak

U okviru empirijskoga dijela diplomskoga rada provedeno je istraživanje, točnije anketni upitnik koji je bio namijenjen učiteljima razredne nastave. U istraživanju je sudjelovalo 90 ispitanika. Anketni upitnik je postavljen na internetu za učitelje razredne nastave, no ispitivanje je provedeno i u školama:

- Osnovna škola „Đuro Pilar“, Vinogorje,
- Osnovna škola „Ivana Brlić-Mažuranić“, Strizivojna
- Osnovna škola Sikirevci.

Prije provođenja istraživanja u školama, zatraženo je i dobiveno dopuštenje ravnateljice Terezije Štriljić (Osnovna škola Sikirevci), te ravnatelja Andre Mršića (Osnovna škola „Ivana Brlić-Mažuranić“ u Strizivojni) kao i ravnatelja Igora Nikičića (Osnovna škola „Đuro Pilar“ u Vinogorju). Svi su dobrovoljno pristali sudjelovati u istraživanju.

7.5. Instrumenti

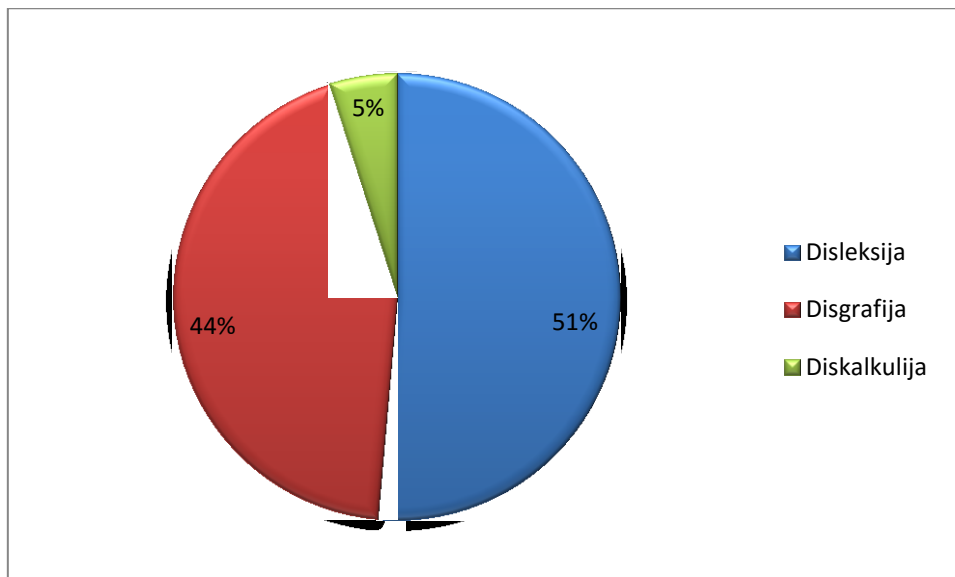
Podatci su prikupljeni metodom anketiranja, a korišteni instrument bio je anketni upitnik koji su rješavali učitelji razredne nastave iz navedenih osnovnih škola, te anketni upitnik postavljen na internet. Anketni se upitnik sastojao od 18 pitanja esejskoga tipa. Ispunjavanje upitnika (Prilog 1.) nije trajao duže od 7 minuta.

8. REZULTATI I RASPRAVA

8.1. Analiza i interpretacija rezultata dobivenih provedenim upitnikom za učitelje

Anketa je anonimna i broji 90 ispitanika. Cilj ovoga anketnog istraživanja bio je uvid u znanje učitelja o poteškoćama koje se javljaju u početnom čitanju i pisanju kod djece mlađe školske dobi. Podatci iz ankete obrađeni su u programu Microsoft Office Excel 2010., te prikazani u obliku dijagrama. Analizom su dobiveni sljedeći podaci:

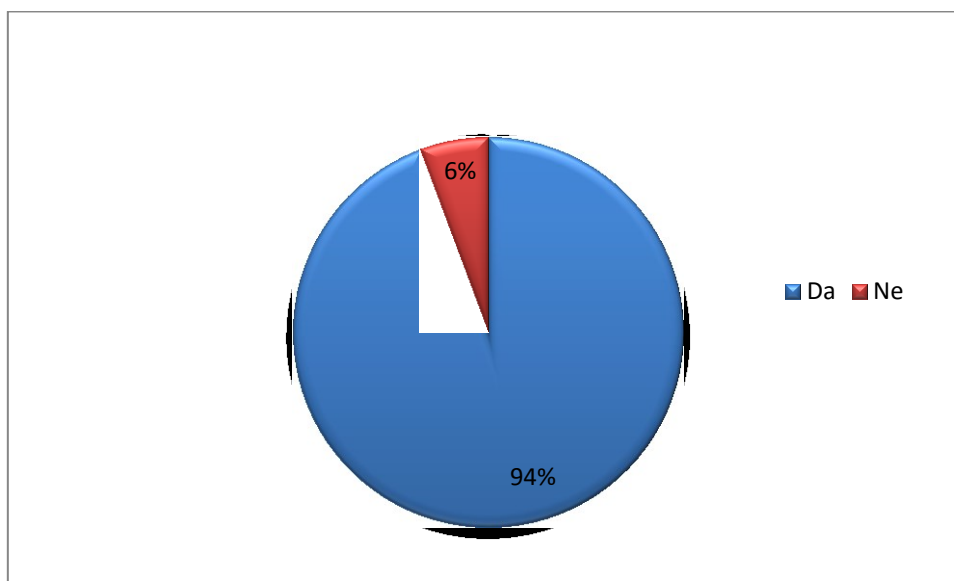
1. Koje poteškoće u početnom čitanju i pisanju poznajete?

Graf 1. Poteškoće koje se javljaju u početnom čitanju i pisanju

Prema Bouillet (2010) poteškoće početnoga čitanja i pisanja dijele se na: posebne jezične teškoće, disleksiju, disgrafiju i diskalkuliju. Kod djece mlađe školske dobi disleksija je poteškoća koja se najčešće javlja. Uz nju se mogu vezati i poteškoće pisanja (disgrafija) i poteškoće u učenju matematike (diskalkulija). Iz ovoga grafa vidimo da su učitelji, 51 %, najčešće navodili disleksiju kao poteškoću koju poznaju, zatim su naveli disgrafiju, 41 %, a poteškoću koju su najmanje navodili je diskalkulija, 5 %.

2. Jeste li se u svome radu susreli s učenikom koji je imao neku poteškoću početnoga čitanja i pisanja?

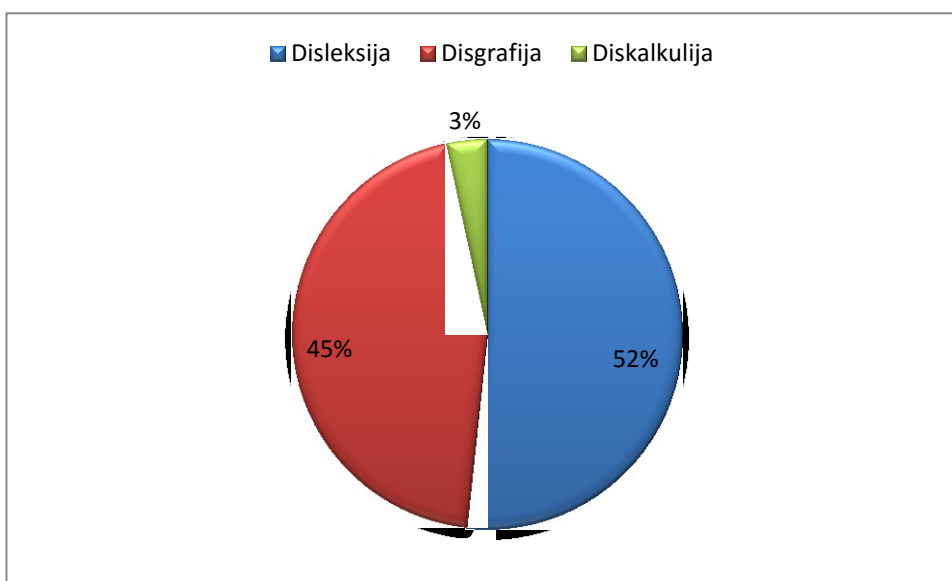

Graf 2. Koliko se učitelja susrelo s učenikom koji je imao poteškoće početnog čitanja i pisanja

Bouillet (2010) navodi da su se teškoće početnog čitanja i pisanja počele proučavati potkraj 19. stoljeća, a sada su jedan od najaktualnijih problema školskog odgoja i obrazovanja. Prije istraživanja pretpostavljeno je da su se svi učitelji barem jednom susreli s nekom poteškoćom početnog čitanja i pisanja. No, 6 % učitelja je navelo da se nije nikada susrelo s nikakvom poteškoćom, dok se 94 % učitelja susrelo s poteškoćama. Razlog zbog kojeg se učitelji nisu susreli ni sa kakvom poteškoćom u početnome čitanju i pisanju može biti malo radnoga iskustva učitelja.

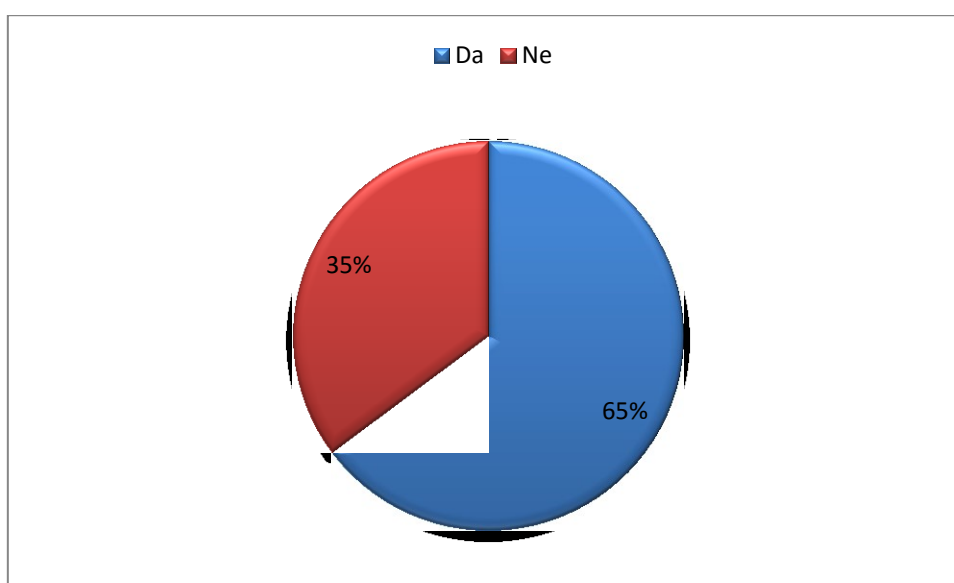
3. Ako jeste, navedite s kojom ste se poteškoćom susreli?

Graf 3. Najčešće poteškoće s kojima su se učitelji susreli

Iz Grafa 3. možemo vidjeti da je disleksija poteškoća s kojom su se učitelji razredne nastave najčešće susreli, njih 52 %, 45 % se susrelo s disgrafijom, a samo 3 % s diskalkulijom. Iz ovoga možemo zaključiti da su disleksija i disgrafija poteškoće koje se češće javljaju od diskalkulije, mogu se javiti samostalno, ali češće se javljaju u kombinaciji. Disleksija češće veže uz sebe još poteškoća, odnosno disgrafiju.

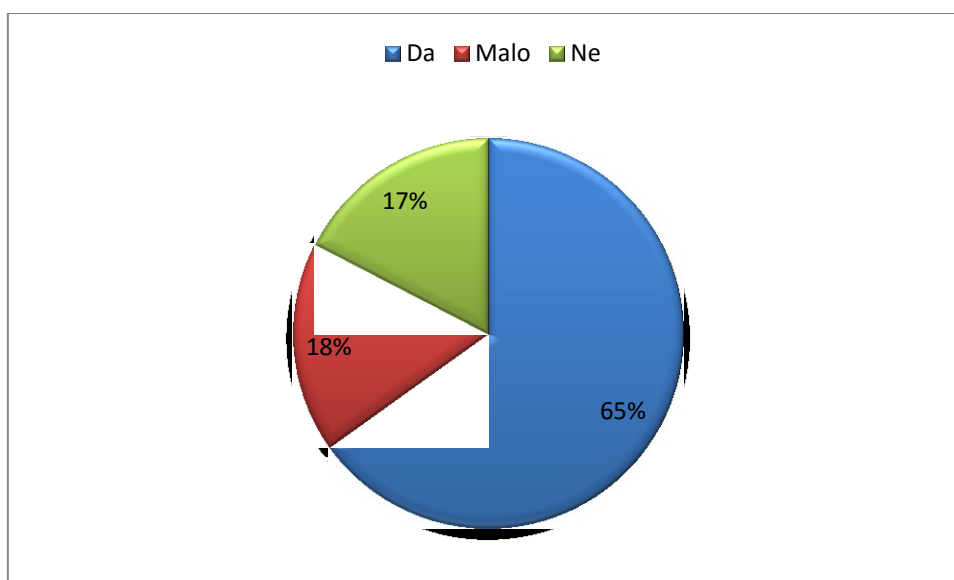
4. Jesu li ti učenici išli k logopedu?

Graf 4. Prikaz u kojoj mjeri učenici s poteškoćama odlaze k logopedu

„Logopedi su stručnjaci osposobljeni za rad na prevenciji, probiru, otkrivanju, procjeni, dijagnostici, savjetovanju, rehabilitaciji i tretmanu poremećaja humane komunikacije, a što podrazumijeva poremećaje jezika, govora i glasa, poremećaje u čitanju i pisanju, poremećaje oralno-laringealnih funkcija te poremećaje u verbalnoj i neverbalnoj komunikaciji u osoba s posebnim potrebama (mentalnom retardacijom, oštećenjem sluha itd.).“⁵ Logopedi su, dakle, osobe koje su osposobljene za rad s djecom s poteškoćama u početnom čitanju i pisanju. Iz Grafa 4. vidljivo je da većina učenika, njih 65 %, posjećuje logopeda. No, njih 35 % ne posjećuje logopeda, a kao razlog tomu, učitelji su naveli sljedeće: nedovoljan trud roditelja, nepostojanje logopeda u školi, nemogućnost odlazaka k logopedu. Neki učenici su išli k logopedu, ali neredovito, te stoga nisu ni postizali rezultate kakve bi trebali i mogli.

5. Je li se njihovo stanje poboljšalo do kraja 4. razreda?

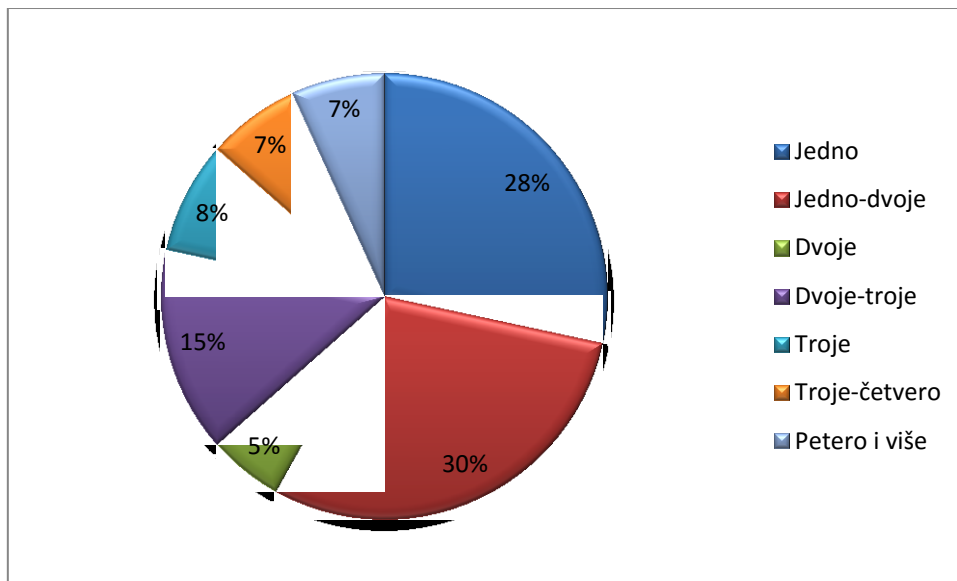

Graf 5. Prikaz poboljšanja stanja učenika do kraja 4. razred

Iz Grafa 5. vidimo da se kod 65 % učenika stanje poboljšalo ukoliko su išli k logopedu. No, uz logopeda, za poboljšanje stanja učenika potreban je i veliki trud samih učenika i učitelja. Kod njih 18 % stanje se malo poboljšalo, a kod njih 17 % nije vidljivo poboljšanje. Razlog tome neki učitelji navode da su učenici tek krenuli na terapiju ili pak nisu išli redovno k logopedu, pa zbog toga nije ni vidljiv pomak.

⁵ Tko su logopedi i što oni rade. Pribavljeno 10.9.2016., s <http://hud.hr/logopedi/>

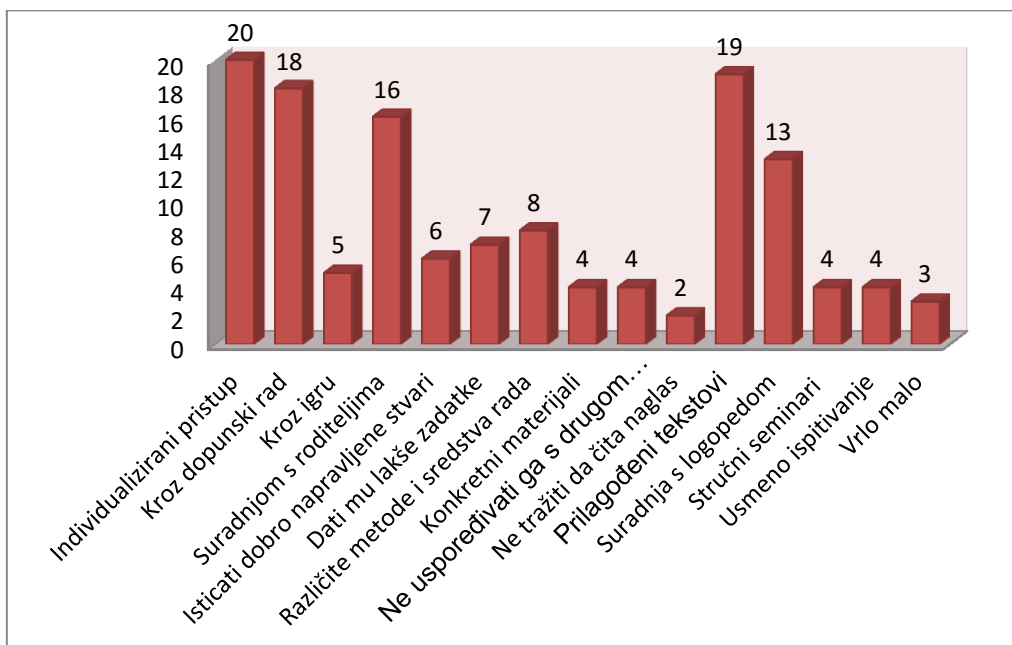
6. Koliko dobijete ovakve djece u razredu po generaciji?

Graf 6. Prikaz broja djece s poteškoćama u jednoj generaciji

Iz Grafa 6. vidljivo je da učitelji (njih 30 %) u razredu imaju 1-2 učenika s poteškoćama u početnome čitanju i pisanju, 28 % učitelja ima jednog učenika u razredu, dok 2-3 učenika ima 15 % učitelja. 3 učenika ima 8 % učitelja, a 7 % učitelja ima 3-4 ili 5 i više učenika. Najmanje ima s dvoje učenika s poteškoćama u početnom čitanju i pisanju, njih 5 %.

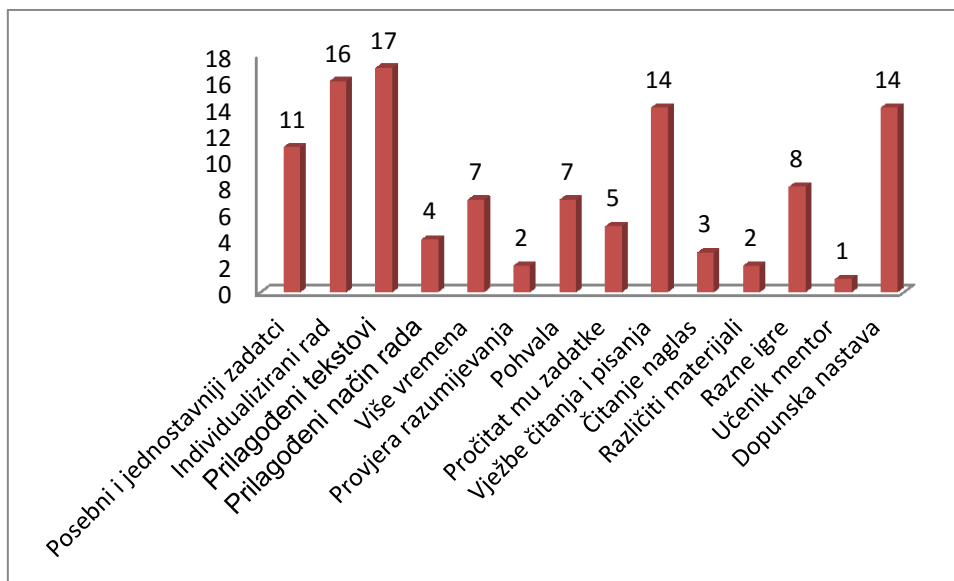
7. Kako učitelj može pomoći djeci s poteškoćama u čitanju i pisanju?

Graf 7. Prikaz načina pomoći djeci s poteškoćama u čitanju i pisanju

Prije nego što odredimo kako pomoći djetetu s poteškoćom početnog čitanja i pisanja, moramo odrediti o kojoj se točno poteškoći radi, proučiti potrebnu literaturu, te sami procijeniti djetetova znanja, sposobnosti, interese i potrebe. Tek tada možemo prijeći na planiranje načina pomoći djetetu. Djetetu možemo pomoći na razne načine, a iz Grafa 7. vidimo odgovore koje su učitelji naveli, a to su: individualizirani pristup, dopunski rad, igra, suradnja s roditeljima, isticati dobro napravljene stvari, preferirati usmeno ispitivanje, ići na stručne seminare, surađivati s logopedom, prilagoditi tekstove, ne tražiti od učenika da čita naglas, ne uspoređivati ga s drugim učenicima, dati mu konkretne materijale, upotrebljavati različita sredstva i metode rada, dati mu lakše zadatke. Učitelji su najčešće navodili, njih 20, da bi s učenicima radili individualiziranim pristupom. 19 učitelja navelo je prilagodbu teksta učenicima, što uključuje: prilagodbu fonta, veličinu slova, kratke i jednostavne rečenice, skraćivanje teksta... 18 učitelja navelo je dopunski rad, a njih 16 suradnju s roditeljima. 3 učitelja odgovorila su da vrlo malo mogu pomoći učeniku s poteškoćama u početnom čitanju i pisanju.

8. Kako vi radite s takvom djecom, navedite konkretne primjere.

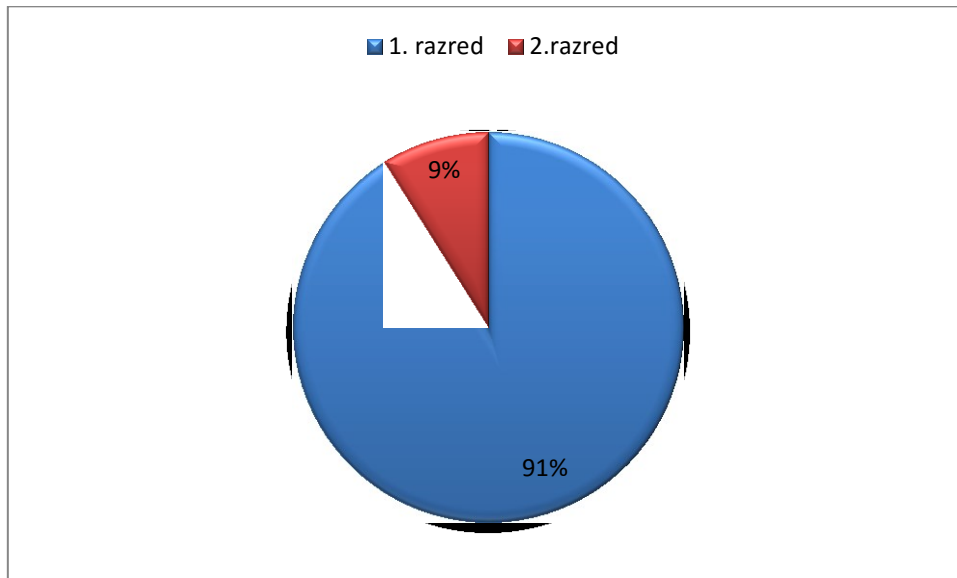

Graf 8. Primjeri rada učitelja s djecom s poteškoćama čitanja i pisanja

Načini rada ovise o poteškoćama djece i njihovim mogućnostima. Iz Grafa 8. vidljivo je da učitelji, njih 17, prilagodi tekstove učenicima s poteškoćama. 16 učitelja odgovorilo je da individualizirano rade s djecom s poteškoćama, a njih 14 provode vježbe čitanja i pisanja te dopunsku nastavu. 11 učitelja primjenjuje posebne i jednostavnije zadatke, primjerenije učeničkim mogućnostima. Vrlo se mali broj učitelja izjasnio da prilagođava način rada

učenicima, daje im više vremena, provjerava razumijevanje, pohvaljuje ih, čita im zadatke, uči s njima kroz igre. Samo jedan učitelj je izjavio da ima učenika mentora u svome razredu koji pomaže učeniku koji ima poteškoće.

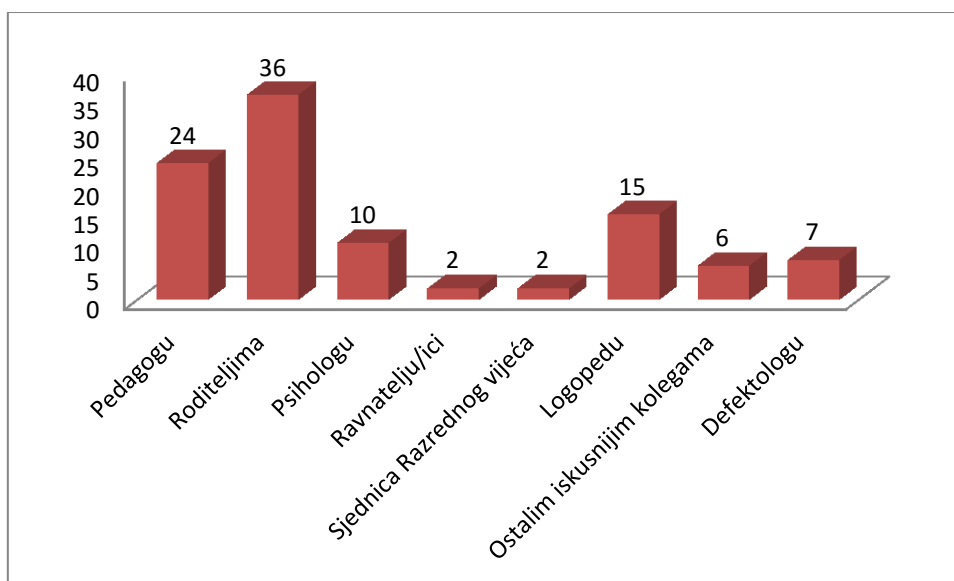
9. Kada najčešće primjećujete ovakve probleme kod djeteta?

Graf 9. Prikaz najčešćeg primjećivanja poteškoće kod djece

Iz Grafa 9. vidljivo je da 91 % učitelja najčešće primijeti poteškoću u 1. razredu osnovne škole, a njih 9 % u 2. razredu osnovne škole. Poteškoću najčešće primijete odmah na početku školovanja, kod analize i sinteze, kod razumijevanja pročitano, u lošim pismenim radovima, pri pisanju diktata, prepisivanju teksta, čitanju, teškoća u smislu prepoznavanja i pamćenja slova, kod pismenih zadataka, ispuštanja slova pri pisanju, kroz vježbe razumijevanja pročitano, kod netočnoga čitanja pitanja u ispitima, pri pisanju ispita znanja, neurednog pisanje i teškog držanje olovke. Na matematici problemi najčešće počinju kod zadataka s riječima u 1. razredu.

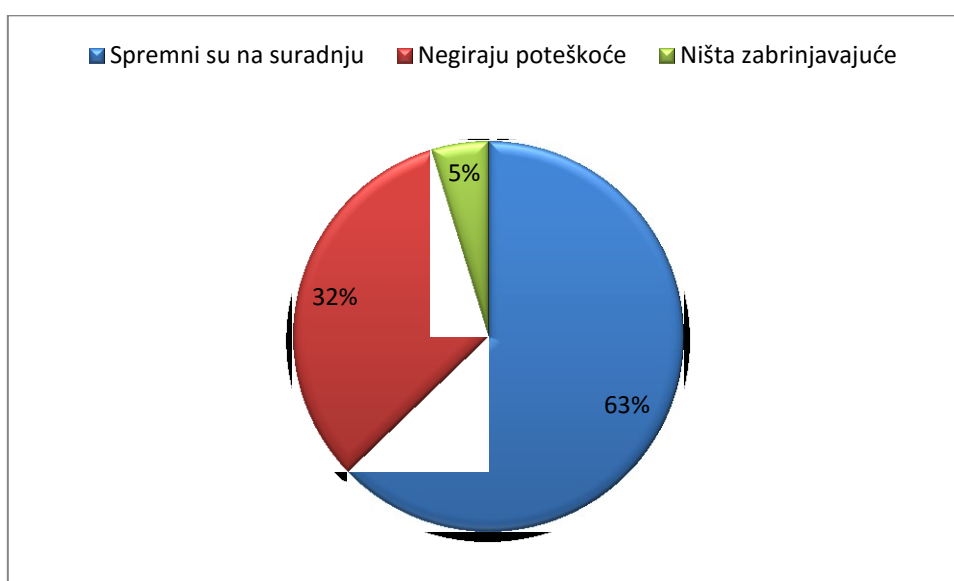
10. Kada primjetite problem, kome se najprije obraćate?

Graf 10. Osobe kojima se učitelji obraćaju kada primjete problem

Graf 10. prikazuje da se 36 učitelja nakon što primjete problem kod učenika, prvo obraća roditeljima tih učenika. 24 učitelja se obraća pedagogu, 15 logopedu, a 10 psihologu. 7 učitelja odgovorilo je da se obrati defektologu, a njih 6 obrati se ostalim, iskusnijim, kolegama. 2 učitelja obrate se za pomoć ravnatelju/ici, a 2 učitelja iznesu problem na sjednici Razrednog vijeća.

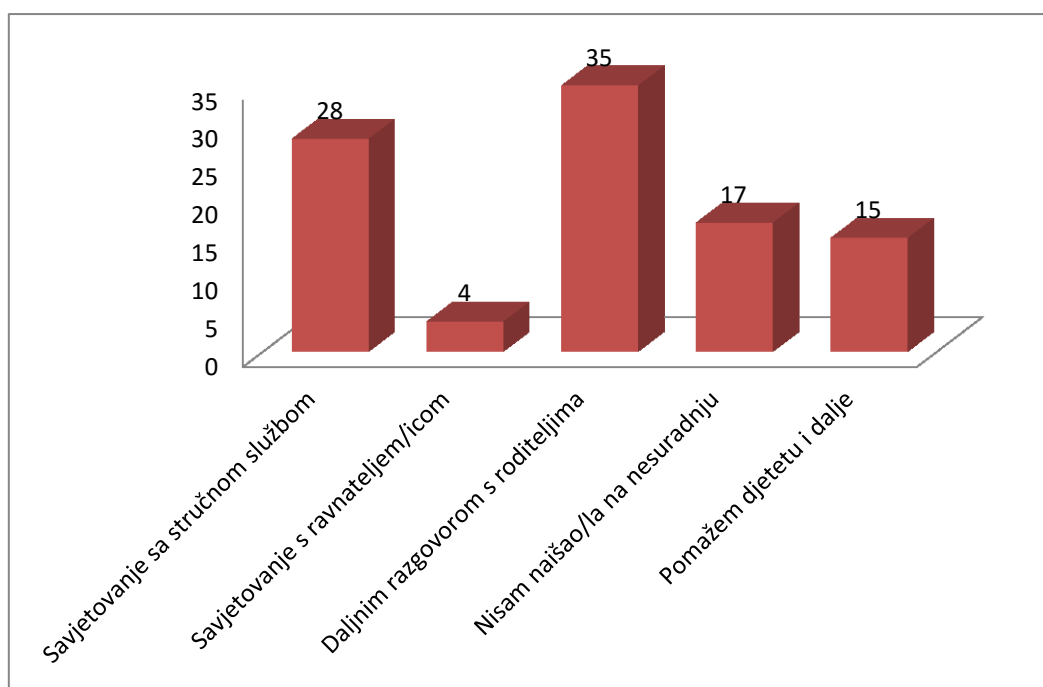
11. Kakve su reakcije roditelja nakon što ste im priopćili ovakav problem?

Graf 11. Prikaz reakcija roditelja na djetetovu poteškoću

„Roditelji igraju važnu ulogu u školskom uspjehu i ohrabrirvanju te podržavanju neovisnosti u školi i kući. Uspjeh i neuspjeh sami po sebi ne utječu na djetetovu motivaciju za učenjem, no reakcije roditelja, učitelja i ostalih važnih odraslih osoba na djetetov uspjeh ili neuspjeh mogu imati snažan učinak.“ (Luca-Mrđen, J. i Kralj, D. 2007:12). Dakle, djetetu je najvažnija potpora i ohrabrirvanje od strane roditelja kako bi ono uspješno savladalo poteškoću. Iz Grafa 11. vidljivo je da 63 % roditelja pristaju na suradnju nakon što im učitelj priopći da njihovo dijete ima određenu poteškoću, 5 % roditelja smatra da to nije ništa zabrinjavajuće, a 32 % roditelja negiraju tu poteškoću. Negiranjem poteškoće prave štetu svome djetetu jer samo zajedničkim trudom učitelja i roditelja se može pomoći učeniku s poteškoćom. Kod roditelja se javljaju različiti osjećaji kao što su: tuga, strah, poricanje, iznenađenje.

12. Što poduzimate, ako doživite od roditelja neprihvatljivu reakciju – ne suradnju?

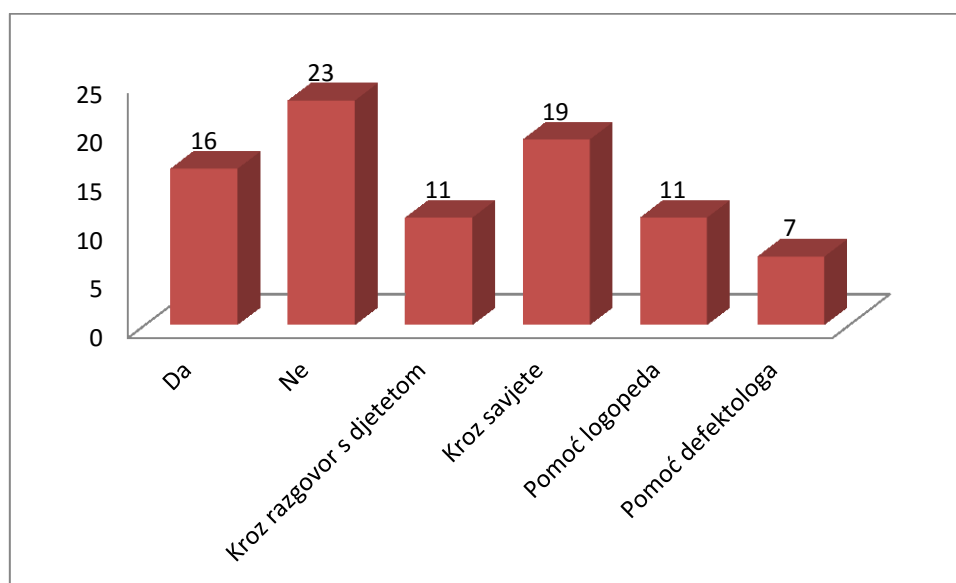

Graf 12. Prikaz učiteljevih postupaka na neprihvatljivu reakciju roditelja

Suradnja s roditeljima je od velike važnosti jer nam upravo ono mogu dati značajne podatke o djetetovim potrebama, prenijeti ono što vide kod kuće, dati savjete za strategije koje bi kod njihove djece mogle najbolje djelovati. Neke obitelji trebaju više podrške nego druge, stoga je potrebno prilagoditi se svakoj obitelji i individualno upoznati obiteljsku situaciju. U tome nam

može pomoći naše prijašnje iskustvo, ali i razmjena iskustava s drugim stručnjacima i kolegama. Ne smijemo zaboraviti da je krajnji cilj dobrobit djeteta, ali i pomoć roditeljima.⁶ Graf 12. prikazuje učiteljeve postupke u slučaju da dožive od roditelja neprihvatljivu reakciju, odnosno, ne suradnju. Dakle, u slučaju ne suradnje učitelji će najčešće nastaviti razgovarati s roditeljima. Kroz razgovor učitelji nastoje dodatno objasniti situaciju roditeljima i uvjeriti ih da moraju zajednički pomoći djetetu; dodatno im objašnjavaju i pojašnjavaju određenu poteškoću i posljedice takve poteškoće ukoliko se adekvatno ne reagira; češće pozivaju roditelje u školu te im pokazuju primjere kada je djetetu teško, kada je bilo problema a kada uspjeha i što bi djetetu još više pomoglo da bude uspješnije. 28 učitelja se izjasnilo da se savjetuje sa stručnom službom o tome što bi sljedeće trebali učiniti. 15 učitelja i dalje nastavlja pomagati djetetu na način da na dopunskoj nastavi vježbaju čitanje i pisanje, nastoje prenijeti osjećaj odgovornosti i važnosti rješavanja poteškoće samom djetetu, kod ocjenjivanja uzimaju u obzir njihove poteškoće.

13. Dobivate li, kako i kakvu pomoć stručnih službi u radu s djecom s poteškoćama čitanja/pisanja?

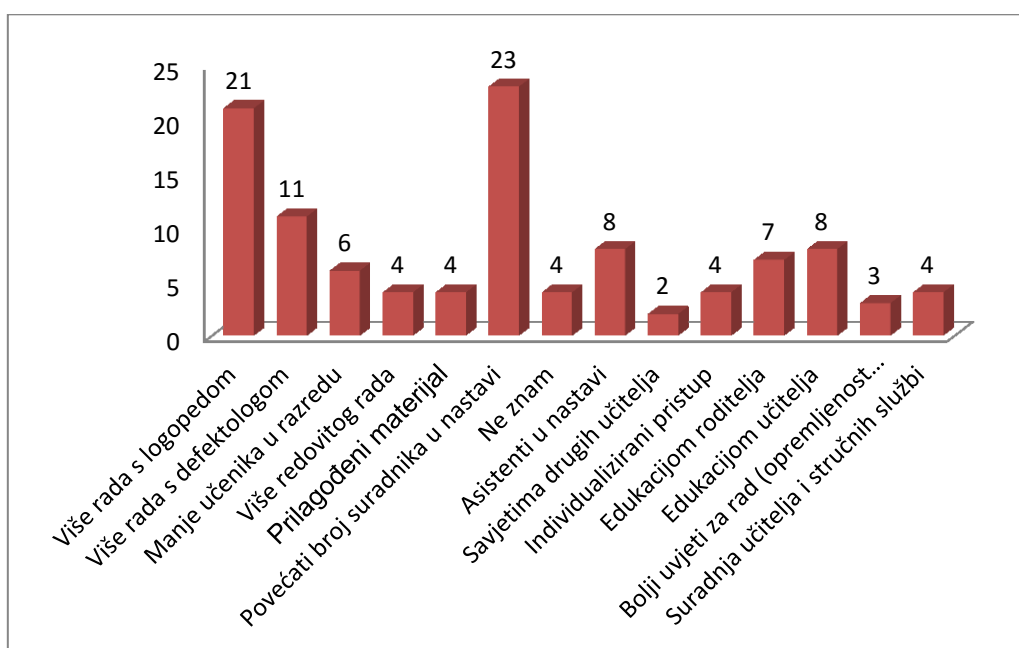
Graf 13. Prikaz načina pomoći stručnih službi

⁶ Velki, T., Romstein, K., Duvnjak, I., Soudil-Prokopec, J., Škrobo, S. Učimo zajedno. Priručnik za pomoćnike u nastavi za rad s djecom s teškoćama u razvoju. Pribavljeno 10.9.2016., s http://os-tisno.skole.hr/upload/os-tisno/images/static3/674/attachment/Prirucnik_za_pomocnike_u_nastavi_za_rad_s_djecom_s_teskocama_u_razvoju.pdf

Graf 13. nam prikazuje odgovor na pitanje dobivaju li učitelji, kako i kakvu pomoć stručnih službi u radu s djecom s poteškoćama čitanja/pisanja. 23 učitelja se izjasnilo da ne dobiju nikakvu pomoć stručnih službi iz razloga što nemaju dovoljno vremena za takvu djecu, a 16 učitelja se izjasnilo da dobiju pomoć stručnih službi i to najčešće kroz savjete, te kroz razgovor stručnih službi s djetetom. Pomoć stručnih službi dobiju i njihovim uključivanjem u dodatni rad s učenikom, davanjem učiteljima dodatnih materijala za čitanje i pisanje, pomoć u pripremi materijala, upućivanje na dodatnu literaturu kako bi učitelj što bolje razumio problem. Učitelji najčešće dobiju pomoć od strane logopeda i defektologa.

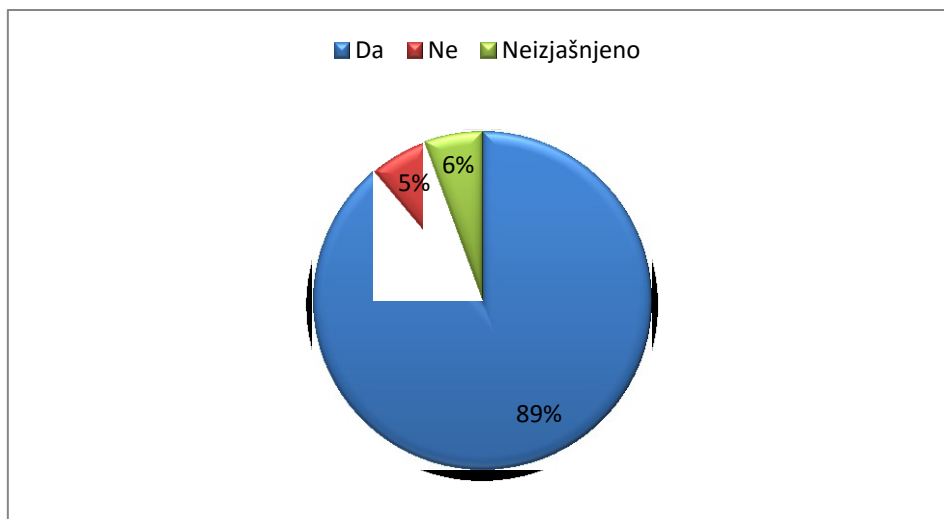
14. Što mislite, kako bi se mogao unaprijediti rad s ovakvom djecom?

Graf 14. Prikaz primjera unaprijeđenja rada s djecom s poteškoćama

Unaprijediti rad s djecom s poteškoćama u početnom čitanju i pisanju zahtjeva dosta vremena i strpljenja. Iz Grafa 14. vidljivi su odgovori na pitanje kako unaprijediti rad s takvom djecom. Najčešći odgovori su da je potrebno povećati broj suradnika u nastavi te više učeničkog rada s logopedom. Nadalje, neki učitelji smatraju da je potrebno više rada s defektologom, manje učenika u razredu, više redovitog rada, prilagođeni materijali, asistenti u nastavi, savjeti drugih učitelja, individualizacija pristupa učeniku, edukacija roditelja i učitelja, bolja opremljenost škole, suradnja učitelja i stručnih službi.

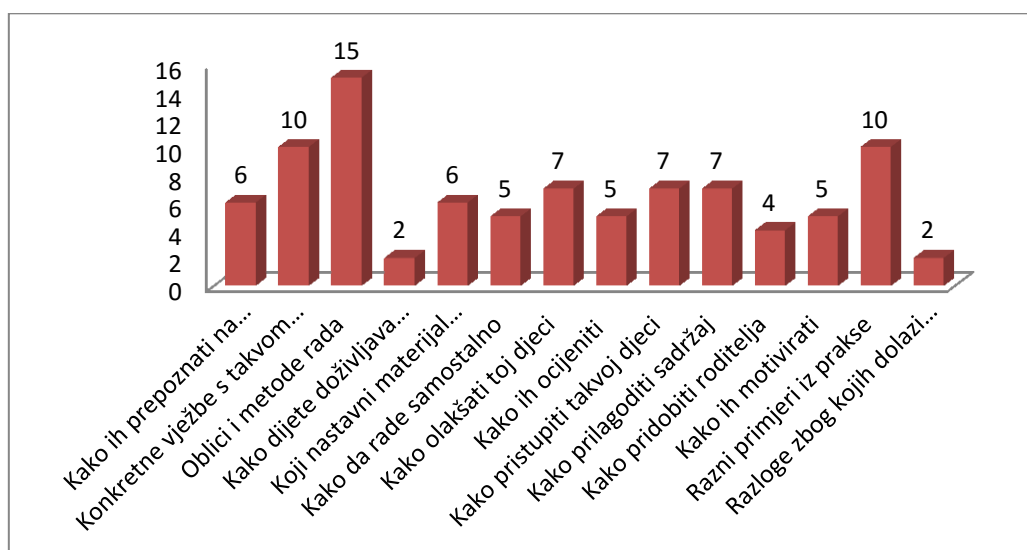
15. Imate li potrebu za dodatnom edukacijom o radu s djecom koja imaju disleksiju i disgrafiju?

Graf 15. Prikaz potrebe učitelja za dodatnom edukacijom

Iz Grafa 15. vidljivo je da velika većina učitelja, njih 89 % ima potrebu za dodatnom edukacijom o radu s djecom koja imaju disleksiju i disgrafiju. Neki od njih već su išli na razne edukacije, ali smatraju da uvijek ima nešto novo što se može naučiti i da je potrebno proširivati svoje znanje. 6 % ostalo je neizjašnjeno, dok 5 % učitelja smatra da im edukacija nije potrebna.

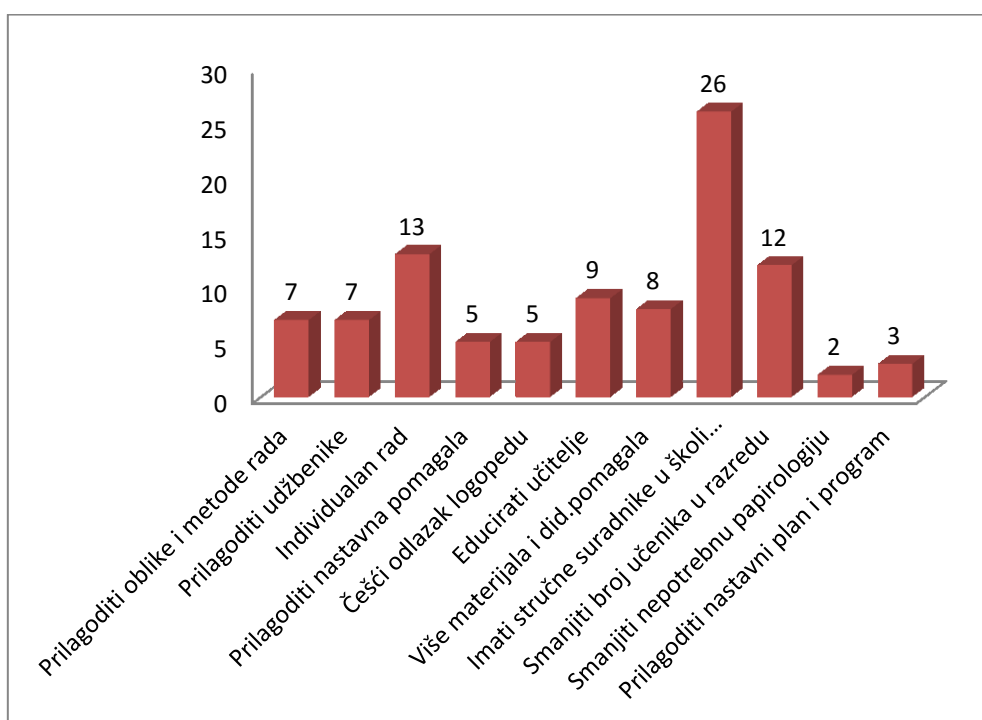
16. Što biste voljeli dodatno saznati ili naučiti vezano za navedene poteškoće?

Graf 16. Prikaz što bi učitelji voljeli dodatno saznati ili naučiti vezano uz poteškoće

Iz Grafa 16. vidljivo je da bi učitelji mnogo toga voljeli saznati ili naučiti vezano za poteškoće. Najviše ih zanima koje oblike i metode rada bi bile najbolje i najprimjerenije u radu s takvom djecom. Nadalje, zanimaju ih i razni primjeri iz prakse, konkretne vježbe, način ocijenjivanja takve djece, kako im pristupiti, isto tako kako pristupiti i roditeljima koji odbijaju suradnju, kako motivirati takvu djecu, kako prepoznati na vrijeme da dijete ima određenu poteškoću. Žele više znati o tome kako dijete doživljava svijet oko sebe i razloge zbog kojih dolazi do teškoća.

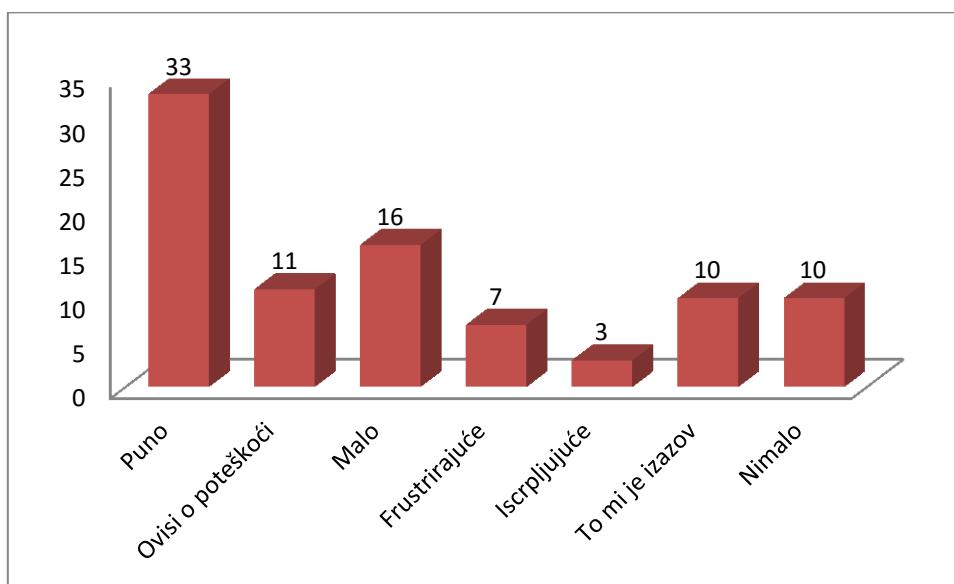
17. Što mislite da bi trebalo mijenjati u školama u radu s djecom koja imaju poteškoća u čitanju i pisanju?

Graf 17. Prikaz mišljenja učitelja o promjenama u radu vezanim za djecu s poteškoćama

Na pitanje što bi trebalo mijenjati u školama u radu s djecom koja imaju poteškoća u čitanju i pisanju najviše učitelja je odgovorilo, njih 26, da je potrebno imati stručne suradnike u školi, prije svega logopeda. Ispitanici ističu i veću potrebu za individualnim radom, smanjenjem broja učenika u razredu, edukacijom učitelja, više materijala i didaktičkih pomagala, prilagodba oblika i metoda rada, te prilagodbu udžbenika, prilagodbu nastavnih pomagala, češći odlazak logopedu, prilagodba nastavnog plana i programa te smanjenje nepotrebne papirologije kako bi se vrijeme „izgubljeno“ na papirologiju moglo kvalitetno iskoristiti u radu s djecom s poteškoćama.

18. Koliko vas „zaokuplja“ ili „opterećuje“ kad u razrednom odijelu dobijete ovakvo dijete?

Graf 18. Prikaz koliko učitelje zaokuplja ili opterećuje kada imaju dijete s poteškoćom

Iz Grafa 18. vidljivo je da učitelje dodatno zaokuplja kad u razrednom odijelu dobiju dijete s poteškoćom. Ističu da im oduzima puno vremena za kvalitetnu pripremu kod kuće jer je potrebno zasebno pripremiti materijale za takvu djecu, te prilagoditi plan rada. Najčešće su ograničeni nastavnim sredstvima i vremenom, te nemaju nikakvu pomoć pa im je to frustrirajuće. Njih 16 ističe da ih malo zaokuplja ili opterećuje, dok 10 ispitanika ističe da ih to nimalo ne opterećuje. 11 ispitanika odgovorilo je da ovisi o poteškoći. Ukoliko su teškoće veće i opterećenje je veće, a ukoliko su poteškoće blage lakše se s njima nositi. Najteže je kada u razredu ima nekoliko učenika s različitim poteškoćama, a svima treba prilagoditi nastavni sadržaj, što može biti dosta iscrpljujuće. 10 ispitanika je odgovorilo da im je to izazov. Svako učenik je poseban „problem“, te ih to motivira na smišljanje novih načina pomoći.

9. ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja u većem su dijelu potvrdili pretpostavke navedene prije provedbe anketiranja. Prilikom anketiranja, svi učitelji su naveli poteškoće početnoga čitanja i pisanja, što potvrđuje pretpostavku da učitelji poznaju poteškoće koje se javljaju u početnome čitanju i pisanju. No, nisu se svi učitelji susreli s poteškoćama, a razlog tomu je kratko radno iskustvo učitelja.

Potvrđeno je da učitelji primjenjuju različite metode, koriste različita sredstva i pomagala u radu s učenicima s poteškoćama. Najčešće pomažu takvoj djeci individualiziranim pristupom, dopunskim radom, te koriste prilagođene tekstove.

Vidljivo je da velika većina učitelja želi saznati ili naučiti nešto novo o poteškoćama, no ima i učitelja koji smatraju da znaju dovoljno o navedenim poteškoćama. No, kako je znanje moć, uvijek bismo trebali težiti novim saznanjima. Kroz anketni upitnik vidljivo je da su učitelji naveli mnogo različitih ideja o promjenama koje su potrebne da bi se unaprijedio rad s djecom s poteškoćama. Neke od promjena koje učitelji smatraju da su potrebne su: imati stručne suradnike u školi (logopeda), smanjiti broj djece u razredu i nepotrebnu papirologiju, prilagoditi udžbenike i oblike i metode rada.

Posljednja pretpostavka da učitelji dobivaju potrebnu pomoć stručnih službi u radu s djecom s poteškoćama u početnom čitanju i pisanju pokazala se više netočna nego točna. Naime, učitelji se žale na manjak stručnih službi u školi, na nedobivanje pomoći od strane stručnih službi uz izliku da nemaju vremena za takvu djecu. Ukoliko i dobiju pomoć stručne službe, to najčešće bude kroz kratki razgovor s djetetom, površnu informaciju o dijagnozi, savjet ili samo testiranje kako bi se potvrdila sumnja na poteškoću.

Ne smijemo zaboraviti da svako dijete može naučiti bolje pamtiti, misliti, prepoznati kako i na koji način nadomjestiti manje razvijene sposobnosti uz pomoć i podršku roditelja, znanje nastavnika i ustrajan rad stručnjaka.

LITERATURA

1. Bouillet, D. (2010). Izazovi integriranog odgoja i obrazovanja. Zagreb: Školska knjiga
2. Bird, R. (2009). Diskalkulija: praktični priručnik. Pomoć djeci s teškoćama u učenju matematike. Buševac: Ostvarenje.
3. Čudina-Obradović, M. (2003). Igram do čitanja. Igre i aktivnosti za razvijanje vještine čitanja. Zagreb: Školska knjiga.
4. Davis, R., Braun, E. (2001). Dar disleksije: Zašto neki od najpametnijih ljudi ne znaju čitati i kako mogu naučiti. Zagreb. Alinea.
5. Fisher, G. i Cummings R. (2008). Djeca s poteškoćama u učenju. Zagreb: Veble commerce.
6. Jensen, E. (2004). Različiti mozgovi, različiti učenici: Kako doprijeti do onih do kojih se teško dopire. Zagreb: Educa.
7. Krampač-Grljušić, A. i Marinić, I. (2007). Posebno dijete priručnik za učitelje u radu s djecom s posebnim obrazovnim potrebama. Osijek: Grafika.
8. Luca-Mrđen, J. i Kralj, D. (2007). I ja mogu uspjeti! Djeca s poteškoćama u učenju. Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba.
9. Posokhova, I. (2000). Kako pomoći djetetu s teškoćama u čitanju i pisanju. Lekenik: Ostvarenje.
10. Posokhova, I. (2001). Matematika bez suza. Kako pomoći djetetu s teškoćama u učenju matematike. Lekenik: Ostvarenje.
11. Reid, G. (2013). Disleksija. Potpuni vodič za roditelje i one koji im pomažu. Jastrebarsko: Naklada Slap.
12. Visinko, K. (2014). Čitanje poučavanje i učenje. Zagreb: Školska knjiga.

MREŽNA LITERATURA

1. Bjelica, J., Galić-Jušić I., Prvčić I. i sur. Pavlić-Cottiero A. (ur.). (2009). Priručnik o disleksiji, disgrafiji i sličnim teškoćama u čitanju, pisanju i učenju. Pribavljeno 4.5.2016. s <http://www.hud.hr>
2. Grobler, M., Arapović, D. i Lenček, M. (2008). Konkretori u funkciji dobi: Posebne jezične teškoće u slovenskom. Pribavljeno 5.5.2016., s hrcak.srce.hr/file/45550
3. Velki, T., Romstein, K., Duvnjak, I., Soudil-Prokopec, J., Škrobo, S. Učimo zajedno. Priručnik za pomoćnike u nastavi za rad s djecom s teškoćama u razvoju. Pribavljeno 10.9.2016., s http://os-tisno.skole.hr/upload/os-tisno/images/static3/674/attachment/Prirucnik_za_pomocnike_u_nastavi_za_rad_s_djecom_s_teskocama_u_razvoju.pdf

PRILOZI

Prilog 1: Anketa za učitelje razredne nastave

ANKETA

Poštovani, ova anketa je anonimna. Rezultati istraživanja bit će korišteni za potrebe diplomskoga rada: *Poteškoće u početnom čitanju i pisanju kod djece mlađe školske dobi*. Cilj je anketnoga istraživanja ispitati koja su razmišljanja učitelja u radu s djecom koja imaju poteškoće u čitanju i pisanju.

Koje poteškoće u početnome čitanju i pisanju poznajete?

Jeste li se u svome radu susreli s učenikom koji je imao neku poteškoću početnoga čitanja i pisanja?

Ako jeste, navedite s kojim ste se poteškoćama susretali?

Jesu li ti učenici išli k logopedu?

Je li se njihovo stanje poboljšalo do kraja 4. razreda?

Koliko kroz svaku generaciju dobijete ovakve djece u razredu?

Kako učitelj može pomoći djeci s poteškoćama u čitanju i pisanju?

Kako vi radite s takvom djecom, navedite konkretne primjere.

Kada najčešće primjećujete ovakve probleme kod djeteta?

Kada primjetite problem, kome se najprije obraćate?

Kakve su reakcije roditelja nakon što ste im priopćili ovakav problem?

Što poduzimate, ako doživite od roditelja neprihvatljivu reakciju - ne suradnju?

Dobivate li, kako i kakvu pomoć stručnih službi u radu s djecom s poteškoćama čitanja/pisanja?

Što mislite, kako bi se mogao unaprijediti rad s ovakvom djecom?

Imate li potrebu za dodatnom edukacijom o radu s djecom koja imaju disleksiju i disgrafiju?

Što biste voljeli dodatno saznati ili naučiti vezano za navedene poteškoće?

Što mislite da bi trebalo mijenjati u školama u radu sa djecom koja imaju poteškoće u čitanju i pisanju?

Koliko vas „zaokuplja“ ili „opterećuje“ kad u razrednom odjelu dobijete ovakvo dijete?

Hvala Vam na suradnji!